

НАУЧНЫЙ
ФОРУМ
nauchforum.ru

ISSN: 2542-2162

№17(153)
часть 3

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

СТУДЕНЧЕСКИЙ ФОРУМ

Г. МОСКВА

Электронный научный журнал

СТУДЕНЧЕСКИЙ ФОРУМ

№ 17 (153)
Май 2021 г.

Часть 3

Издается с февраля 2017 года

Москва
2021

УДК 08
ББК 94
С88

Председатель редколлегии:

Лебедева Надежда Анатольевна – доктор философии в области культурологии, профессор философии Международной кадровой академии, г. Киев, член Евразийской Академии Телевидения и Радио.

Редакционная коллегия:

Арестова Инесса Юрьевна – канд. биол. наук, доц. кафедры биоэкологии и химии факультета естественнонаучного образования ФГБОУ ВО «Чувашский государственный педагогический университет им. И.Я. Яковлева», Россия, г. Чебоксары;

Ахмеднабиев Расул Магомедович – канд. техн. наук, доц. кафедры строительных материалов Полтавского инженерно-строительного института, Украина, г. Полтава;

Бахарева Ольга Александровна – канд. юрид. наук, доц. кафедры гражданского процесса ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая академия», Россия, г. Саратов;

Бектанова Айгуль Карибаевна – канд. полит. наук, доц. кафедры философии Кыргызско-Российского Славянского университета им. Б.Н. Ельцина, Кыргызская Республика, г. Бишкек;

Волков Владимир Петрович – канд. мед. наук, рецензент АНС «СибАК»;

Елисеев Дмитрий Викторович – канд. техн. наук, доцент, начальник методологического отдела ООО "Лаборатория институционального проектного инжиниринга";

Комарова Оксана Викторовна – канд. экон. наук, доц. доц. кафедры политической экономии ФГБОУ ВО "Уральский государственный экономический университет", Россия, г. Екатеринбург;

Лебедева Надежда Анатольевна – д-р филос. наук, проф. Международной кадровой академии, чл. Евразийской Академии Телевидения и Радио, Украина, г. Киев;

Маршалов Олег Викторович – канд. техн. наук, начальник учебного отдела филиала ФГАОУ ВО "Южно-Уральский государственный университет" (НИУ), Россия, г. Златоуст;

Орехова Татьяна Федоровна – д-р пед. наук, проф. ВАК, зав. Кафедрой педагогики ФГБОУ ВО «Магнитогорский государственный технический университет им. Г.И. Носова», Россия, г. Магнитогорск;

Самойленко Ирина Сергеевна – канд. экон. наук, доц. кафедры рекламы, связей с общественностью и дизайна Российского Экономического Университета им. Г.В. Плеханова, Россия, г. Москва;

Сафонов Максим Анатольевич – д-р биол. наук, доц., зав. кафедрой общей биологии, экологии и методики обучения биологии ФГБОУ ВО "Оренбургский государственный педагогический университет", Россия, г. Оренбург;

С88 Студенческий форум: научный журнал. – № 17(153). Часть 3. М., Изд. «МЦНО», 2021. – 48 с. – Электрон. версия. печ. публ. – <https://nauchforum.ru/journal/stud/153>

Электронный научный журнал «Студенческий форум» отражает результаты научных исследований, проведенных представителями различных школ и направлений современной науки.

Данное издание будет полезно магистрам, студентам, исследователям и всем интересующимся актуальным состоянием и тенденциями развития современной науки.

ISSN 2542-2162

ББК 94
© «МЦНО», 2021 г.

Оглавление	
Papers in english	5
Rubric «Biology»	5
SLEEPING SICKNESS IN ECOLOGICALLY UNFAVORABLE REGIONS OF KAZAKHSTAN Aslan Kuan	5
Rubric «Culturology»	10
BASIC PRINCIPLES AND RULES OF OFFICE CONDUCT ARE MUNICIPAL EMPLOYEES OF THE BELGOROD REGION Andrey Makarenko	10
BUSINESS COMMUNICATION AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF A CIVIL SERVANT OF THE BELGOROD REGION Victoria Marchenko	12
Rubric «Pedagogy»	14
THE ROLE OF SPORTS AND HEALTH TOURISM IN THE SYSTEM OF PHYSICAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN Maria Alyokhina	14
DIFFICULTIES OF MANAGING STUDENTS 'COGNITIVE ACTIVITIES Toktaubay Auyelkhan Tazhibaev Talgat	17
Rubric «Political science»	21
THE INFLUENCE OF TELEVISION ON THE POLITICAL BEHAVIOR OF YOUTH IN MODERN RUSSIA Nikita Kudrin Roman Bogachev	21
Rubric «Philology»	23
SLIDE SHOWS AND LESSON DELIVERY IN DISTANCE LEARNING Syrbay Kabdy Назгуль Narmukhametova	23
EXAMPLES OF LINGUISTIC MEANS OF DISCOURSE IN THE ENGLISH-LANGUAGE PRESS Evgeny Bugrov	27
BORROWED CLOTHING CATEGORIES IN THE NOVEL "THE IDIOT" BY FYODOR DOSTOEVSKY Vladislava Chernova Chumak-Zhun Irina Ivanovna	29
Қазақ тілінде мақалалар	32
Бөлім «Техникалық ғылымдар»	32
ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДА MOODLE ЖҮЙЕСІН ҚОЛДАНУ Алдамжарова Жанануль Абжамиевна Досжанов Баянали Амантаевич	32

МӘТІННІҢ СТАТИСТИКАЛЫҚ ӨНДЕУІН ЖҮРГІЗУГЕ АРНАЛҒАН 35
КОМПЬЮТЕРЛІК ҚҰРАЛ
Сертаева Мадина Кирановна

Бөлім «Экономика» 38

ДСҰ-НЫҢ ҚР ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ БӘСЕКЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІНЕ ӨСЕРІ 38
Турганбаева Газиза Бауыржанқызы
Ермекбаева Динара Джасузаковна

ҚАЗҰУ- БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ БАСТЫ ТҰЛҒА 44
Аманова Жайнагуль Амановна
Оразымбетова Акмарал Шыныбекқызы

PAPERS IN ENGLISH

RUBRIC

«BIOLOGY»

SLEEPING SICKNESS IN ECOLOGICALLY UNFAVORABLE REGIONS OF KAZAKHSTAN

Aslan Kuan

Student,

*L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Kazakhstan, Nur-Sultan*

A new, unknown to science sleeping sickness has appeared in Kazakhstan. It chronically overtakes dozens of residents of the village of Kalachi, Akmola region. The first official case occurred in March and April 2013, the last in August 2014. Locals between the ages of 14 and 70 go to the dispensary with the same symptoms - weakness, drowsiness, dizziness, impaired coordination of movements and partial loss of memory. They sleep up to 2 days. Studies conducted by doctors and environmentalists have not identified the causes of the disease. There is a question of evicting residents and declaring the village the place of the epidemic. The main reason for the lack of diagnosis is a weak material and methodological base, the absence of morphological changes and in-depth molecular biomedical research.

The scientific novelty of the project lies in the fact that for the first time at the molecular level a new, unknown to science sleeping sickness is being studied. The data obtained will reveal the composition of peptides and proteins, LMWOC, which are the main mediators of reactions and human behavior. These compounds will be identified and their concentration determined. The revealed differences in the composition of LMWOC, proteins and peptides, and enzymes will reveal the molecular markers responsible for the manifestation of narcolepsy. The practical significance of research is to identify the causes of sleeping sickness at the molecular level and to develop practical methods for its treatment. The purpose of the study is to study the molecular features of a new sleeping sickness localized only in the village of Kalachi in Kazakhstan, to identify molecular markers, to develop recommendations for eliminating the epidemic.

The goal is to conduct a study of environmental living conditions and biomedical parameters in sick residents of the village of Kalachi. Using proteomic analysis, gas and liquid chromatography to study the composition of proteins and peptides, low molecular weight organic compounds (LMWOC) in the blood and urine of patients in the process of sleep and recovery, to identify molecular markers of the disease. To study the component composition and activity of molybdc enzymes associated with the detoxification of xenobiotics. To study the metabolism of orexin or hypocretin associated with falling asleep during illness in patients during sleep and recovery. It is important to economically develop recommendations for the use of molecular markers in the treatment of sleeping sickness in the village of Kalachi.

Literature Review

In the current literature, cases of involuntary falling asleep of a person are known. They refer to encephalopathy - a generic name for non-inflammatory, in contrast to encephalitis, brain diseases. African trypanosomiasis can be ruled out immediately, since the disease lasts several years, is associated with skin diseases and brain damage. In our case, there are examples in the

village of Kalachi, when a man suddenly fell asleep, who spent only 3 days in the village. There remain 3 other diseases and an assumption about the effect of radon on sudden falling asleep. It is known that gases, such as xenon, can cause anesthesia in humans. Radon as an inert gas can have the same ability and accumulate in the body. Encephalopathy may be associated with infectious diseases. In the case of Kazakhstan sleeping sickness, only some of the diseases were investigated; no deep screening was carried out.

What is new in our work is that thousands of organic compounds that are not usually analyzed in medical practice will be analyzed. These compounds, in general, will create a picture of the patient's metabolism, i.e. metabolomics. It will be possible to establish the direction of changes in metabolism by these indicators and identify marker compounds of the disease. In addition, all proteins and peptides of patients will be analyzed in terms of composition in blood and other fluids. Based on the fact of complete decoding of the human genome, it will be possible to identify the direction of synthesis of new or previously existing proteins and peptides in the body. In addition, in the case of a new infectious disease, it will be possible to identify new proteins and identify them through libraries of genes and proteins of viruses and bacteria. This set of methods is universal, because similar changes in the studied compounds occur under various influences. In our case, it will be possible to identify either a new disease or a viral, bacterial disease. The main reason for the lack of diagnosis is a weak material and methodological base, the absence of morphological changes and deep molecular biomedical research.

Methodology

The objects of study are residents of the village of Kalachi with sleeping sickness and the environmental conditions of their residence. Patients will be taken blood and urine samples during sleep and in dynamics within a week after waking up. Samples will be analyzed for peptide and protein composition using proteomic analysis.

Mass-Spectrometer analysis. The resulting peptides were analyzed using nano-HPLC (Agilent Technologies 1200), which is directly connected to the ion-trap mass spectrometer (Bruker 6300 series), equipped with a source with a nano-electrospray. Separating acetonitrile gradient from 5% to 90%, duration 25 minutes. The fragmentation voltage is 1.3 V. The ion trap has sequential sets of 4 scanning modes, consisting of: fully scanning MS in the ranges above 200-2000 m / g, accompanied by three MS / MS dependent scanners of the three most common ions at full scanning. Protein identification will be performed by the Mill Spectrum software package. Quantitative analysis of the spectrum and chromatograms will be carried out by Data Analysis for the 6300 series Ion Trap LC / MS, software package version 3.4. The relative content of each peptide in different fractions was determined by comparing the peak areas with the total ion chromatogram area (TIC) for this peptide.

Studies of low molecular weight compounds with a molecular weight (LMWOC) up to 2000 will be carried out on an Agilent 6890 gas chromatograph, GCMS. Will be carried out: derivatization of components, modern libraries of organic compounds will be used for identification, numerous taps of the most common compounds will be used.

Qualitative and quantitative analysis of the chemical composition will be determined on a gas chromatograph-mass spectrograph GCMS-QP5000, Shimadzu, Agilent Agilent 6890N with a mass-selective detector: Agilent MSD 5973 and a liquid chromatograph from TSQ Vantage Triple Stage Quadrupole, Thermo Scientific based on the faculty of natural Sciences Eurasian National University. L.N. Gumilyov. For the identification of chemical compounds, the databases NIST02.L, Wiley7n.1, PMW_Tox3.1 will be used.

Statistical processing of the results will be carried out using the software package "Statistica 6.0". Intergroup differences will be evaluated by the non-parametric Mann-WhitneyU-test. For paired groups, the nonparametric Wilcoxon test will be applied.

Table 1.

General statistical indicator of the population, people. (2011, 2018)

Population	Krasnogorsk village		Kalachi village	
	2011	2018 (9-months)	2011	2018 (9-months)
Total	210	22	555	326
Adults	192	17	451	289
Children	13	2	90	26
Adolescents	5	3	14	11
Males	152	8	211	157
Females	58	14	240	132

Findings

In order to identify the general psychophysiological state, as well as other psychological features in the framework of the study of the problem of sleeping sickness in the city of Kalachi, the following methods of psychological research were carried out: questioning on the general psychophysiological state; Holmes and Raga stress test; Bass-Darki aggressiveness survey. Survey results showed that at the time of the survey, many respondents who experienced sleeping sickness from 1 to several times -88% noted a general deterioration in their health status, 35% of them noted that they noticed nervousness, 7% - they have heart problems, 28% complain of memory impairment, 7% complain of problems with the thyroid gland. The subjects - 14% also noted that they have high blood pressure, and regular headaches, which are reported by almost 94% of respondents. 93% of the subjects noted their general fatigue, of which 14% during physical exertion and 14% when the weather changed. To the question "Do they dream?" - 60% of the respondents answered in the affirmative, several of them rarely dream, and 24% of those surveyed do not dream at all during active sleep, in addition, 18% of them suffer from insomnia. There is also psychological fatigue against the general background of physical fatigue, 24% the subjects noted that they were experiencing stress, 14% of them said that periodically their arms and legs were wrung.

Stress resistance is an important feature of the psychological health of a person, indicating psychological health and well-being. Due to the fact that stress tolerance is the ability to withstand certain psychophysical stresses and tolerate stress without harming the body and psyche, the purpose of this test was to study the adaptive potential of the examined after they fell ill with sleeping sickness. In particular, the importance of the adaptive potential reveals the degree of hidden capabilities of the patient with "sleeping sickness" to optimally integrate into new or changing conditions of his social environment (in this case, the presence of the disease). In general, external difficulties, illness, a state of prolonged extremeness, hunger, etc. reduce the adaptive potential of the individual, and when faced with a situation that threatens his life goals, maladaptation can occur.

The Holmes and Raga stress tolerance test revealed that 41% of the subjects had low resistance to stress, which indicates that people with sleeping sickness amid a general depletion of the body have little power to deal with stress. 47% have threshold resistance, which means an average degree of stress. This indicates that the stress resistance of the subjects decreases with increasing stressful situations. In this regard, repeated cases of sleeping sickness will gradually reduce resistance to stress. And only 12% of the respondents have a high level of resistance to stress, which indicates the good adaptive capabilities of the body of these people, and that a person has the resources to cope with stress and adapt to new conditions of his life.

Discussion

At the beginning of the twentieth century, despite the brilliant work of M.M. Manaseina, the opinion of sleep as an important process that deserves to be studied no less than wakefulness was still not recognized. However, the events of World War I drew attention to the problem of sleep, and its passive nature was called into question. At the end of this war, the world was struck by an

unprecedented epidemic of a mysterious disease. In 1917, several civilians with various neurological impairments were admitted to a psychiatric clinic in Vienna where an outstanding neurologist and neuroanatomist Konstantin von Economo worked. K. von Economo noticed in seven of them a common symptom - uncontrollable drowsiness, and concluded that, despite the differences in symptoms, they all suffer from the same previously unknown disease, which he called encephalitis lethargica. This “sleeping sickness” developed as a result of the penetration of a certain virus into the brain, the nature of which remained unknown.

Furthermore, K. von Economo described another 13 such cases. The disease arose as an epidemic, sometimes in limited groups. She was characterized by high fever, impaired consciousness, visual disturbances, convulsions, and other neurological symptoms. Most of the patients examined by K. von Economo suffered from insurmountable drowsiness, the smaller - from insomnia, inability to sleep. Having carefully studied the pathological material, the scientist came to the conclusion that the “center of wakefulness”, the destruction of which by the virus caused “sleeping sickness”, is located at the level of the junction of the trunk and the diencephalon, and the “center of sleep”, the defeat of which caused insomnia, is in the anterior hypothalamus.

Table 2.

Comparative analysis of the disease

Name	Esil region					Kalachi village				
	2010	2011	2012	2013	2017	2010	2011	2012	2013	2017
Population	28897	26915	26765	26572	26307	700	637	623	565	355
Смертность общая, случай	13,7	15,3	15,2	11,5	5,9	13,4	15,7	13,5	8,9	7,2
Death rate of onco- pathology	10,7	15,2	17,1	13,5	4,8	28,5	15,6	16	35,3	0
Incidence registered for the first time in life	48313,0	56362,6	54362,0	52601,0	22898,0	36143,0	43956,0	40128,4	49557,5	15135,3
Average life expectancy in years	61,8	60,7	62,7	64,2	62,7	73,5	73,1	67,5	70,5	73,7

In the anterior hypothalamus, the GABAergic “slow sleep center” is localized, and in its middle part there are orexinergic neurons responsible for the “correct” inclusion of the “fast sleep center” [1, pp. 581-585].

Japanese scientists working at the University of Texas at the United States found two peptides closely related in structure to the hypothalamus, which they called orexin A and B (from Greek Orexis - appetite) [2, pp. 1-3], [3, pp. 320-322]. It soon became clear that hypocretins 1 and 2 and orexins A and B are the same substances, oligopeptides: orexin A contains 33 amino acid residues, and B - 28. Orexin A has a folded (loop-like) conformation held by disulfide bridges. Orexin B has a linear structure. The orexin A molecule is quite stable, while orexin B rapidly breaks up when administered from the outside [4, pp. 34-41]. Orexinergic cells are very few. By the way, their axons branch strongly, innervating many cells in the cortex and activating brain systems that secrete all the major mediators: acetylcholine, glutamate, GABA, brain amines [5, pp. 1480-1482].

Conclusion

In conclusion, in order to clarify the causes of sleeping sickness, we conducted a literature review of world data on the study of the disease "sleeping sickness". Not only mediators, but also many factors, such as stress, chemical toxins, radiation, viral infections, abiotic factors, etc. affect the functioning of the sleep-wake regulation system. To conduct studies, trip schedules were compiled and expeditionary surveys were conducted along 6 routes. Kalachi and environmentally disadvantaged settlements of the Karaganda and West Kazakhstan regions of the Republic of Kazakhstan. Data obtained using modern methods and technologies showed that the content of heavy metals Pb and Cd ions in the water taken near Kalachi exceeded the MPC level. The content of HM in the soil in samples taken near old mines in the village and on the field did not exceed the MPC level. Studies of biomedical indicators have revealed a violation of carbohydrate metabolism (an increase in the content of total amylase), a slight decrease in the content of hemoglobin, and an increase in the content of low molecular weight organic compounds such as total creatinine and urea, which may be markers of "sleeping sickness" in patients.

The research results did not reveal radiation anomalies in the territory of the settlement and in the premises as well as in the source of drinking water supply. According to the results of a psychophysiological study, the presence of different levels of stress in the subjects was revealed. Many examiners complained of memory impairment, severe fatigue during physical exertion, distracted attention and express uncertainty about tomorrow. According to the results of anatomical studies, structural changes in biometric parameters in the aboveground organs of the studied plants were revealed.

Список сокращений

Acat – aspartate aminotrasferase;
Alat – alanine aminotransferase;
ANS - autonomic nervous system;
AP – adapative potential;
CM - congenital malformation;
DCS - diseases of the circulatory system;
HRV - heart rate variability;
ROS – reactive oxygen species;

References:

1. Болезни нервной системы: Руководство для врачей: 2-х т. — Т. 1 / Под ред. Н.Н. Яхно, Д.Р. Штульмана. — М.: Медицина, 2001. — с. 744.(с. 365-366)
2. K. von Economo. Encephalitis lethargica. Wiener klinische Wochenschrift, May 10, 1917, 30: 581-585. Die Encephalitis lethargica. Leipzig and Vienna, Franz Deuticke, 1918.
3. Dale R.C., Church A.J., Surtees R.A., et al. « Encephalitis lethargica syndrome: 20 new cases and evidence of basal ganglia autoimmunity ». Brain 127 (Pt 1): 2004, pages 21–33. DOI : 10.1093/brain/awh008 . PMID 14570817 .
4. Stryker Sue B. «Encephalitis lethargica: the behavior residuals». Training School Bulletin 22, 1925, pages 152–157.
5. Reid A.H., McCall S, Henry J.M., Taubenberger J.K. «Experimenting on the past: the enigma of von Economo's encephalitis lethargica». J. Neuropathol. Exp. Neurol. 60 (7), 2001, 663–670. PMID 11444794 .
6. В.Н. Тимченко, Л.В. Быстрякова. Инфекционные болезни у детей. — Спб.: СпецЛит, 2001, С. 400 — 417. — 559 с. — 4000 экз. — ISBN 5-299-00096-0
7. Vilensky J.A., Goetz C.G., Gilman S. «Movement disorders associated with encephalitis lethargica: a video compilation». Mov. Disord. 21 (1), 2006, pages 1–8. DOI: 10.1002/mds.20722.PMID 16200538.

RUBRIC**«CULTUROLOGY»****BASIC PRINCIPLES AND RULES OF OFFICE CONDUCT ARE MUNICIPAL EMPLOYEES OF THE BELGOROD REGION**

Andrey Makarenko

Student,

*the National Research University Belgorod State University,
Russia, Belgorod*

A municipal employee is a citizen who, in accordance with the procedure established by municipal legal acts in accordance with federal laws and the laws of a constituent entity of the Russian Federation, performs duties in the position of a municipal service for a salary paid out of the local budget [3, p.1].

Municipal service is the professional activity of citizens, which is carried out on an ongoing basis in positions municipal service replaced by concluding an employment contract (contract).

An important component of the professional competence of municipal employees of the Belgorod Region are ethical principles and rules of official conduct of municipal employees of the Belgorod Region: employees of municipal authorities interact directly with people and must meet the public's expectations regarding their professional activities. In order to maintain and protect the authority of the municipal authorities of the Belgorod Region, each municipal employee, within the framework of personal responsibility, must comply with the requirements of such standards of conduct that correspond to their status.

The moral culture of state and municipal employees is realized through their behavior in professional activities. Therefore, the culture of behavior of employees should have not only internal socio-psychological regulation - through individual value orientations, but also external - through the rules and norms of behavior, especially in the process of performing official activities.

The basic principles of official behavior of municipal employees are the basis for the behavior of citizens of the Russian Federation in connection with their presence in municipal service [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, p. 8].

Municipal employees, aware of their responsibility to the state, society and citizens, are called upon to:

- Perform official duties in good faith and at a high professional level in order to ensure the effective work of the city administration;
- Proceed from the fact that the recognition, observance and protection of human and civil rights and freedoms determine the main meaning and content of the activities of municipal employees;
- Carry out their activities within the powers of the administration of the city of Belgorod;
- Not to give preference to any professional or social groups and organizations, to be independent from the influence of individual citizens, professional or social groups and organizations;
- Do not use your official position to influence the activities of local self-government bodies, organizations, officials, municipal employees and citizens when solving personal issues.

Code of Ethics and Official Conduct of Municipal Employees of the Administration of the City of Belgorod regulates the basic principles and rules of official conduct of municipal employees.

This code provides that municipal officials, being aware of their responsibility to the state, society and citizens, must fulfill their duties in good faith.

Municipal employees of the Belgorod Region are prohibited from giving preference to professional or social groups and organizations, to be independent of the influence of individual citizens, professional or social groups and organizations. Municipal employees are obliged to comply with the restrictions and prohibitions established by law, to fulfill obligations related to the passage of municipal service, as well as to observe impartiality, excluding the possibility of influencing their official activities by decisions of political parties and public associations.

The inalienable task of a municipal employee is to show correctness and care in dealing with citizens and officials, as well as to show tolerance and respect for the customs and traditions of the peoples of Russia and other states.

A municipal employee is obliged to avoid conflict situations that may damage his reputation or authority, and an employee must also take measures prescribed by law to preventing the emergence of a conflict of interest and resolving cases of conflict of interest.

The most important indicator of management culture is professional ethics and business etiquette. Professional ethics a set of certain moral obligations, principles and norms of behavior that are implemented in the relationship of employees in the process of work. It is designed to instill moral principles and rules of duty, honor, educate a person. Municipal officials should be aware that a code of ethics should be the benchmark, so they should be demanding about themselves [2, p. 18].

Municipal employees must remain independent from the influence of professional or social groups, as well as financial factors, to observe political neutrality and the norms of professional ethics.

Based on the above factors, it can be concluded that the municipal employee The Belgorod region has certain rules of official conduct that must be followed in order to comply with the status of a municipal employee. Access from the Internet. - legal system "ConsultantPlus".

References:

1. Code of Conduct of the State civil servant of the Belgorod Region (approved by the Governor of the Belgorod region from 05.08.2005 No. 579-r). - Access from the Internet. - legal system "ConsultantPlus".
2. Lavrinenko V.N. Psychology and ethics of business communication / V.N. Lavrinenko. - M.: UNITY-DANA 1997. - 279 p.
3. Federal Law of 02.03.2007 N 25-FZ (as amended on 16.12.2019) "On municipal service in the Russian Federation". - Access from the Internet. - legal system "ConsultantPlus".

BUSINESS COMMUNICATION AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF A CIVIL SERVANT OF THE BELGOROD REGION

Victoria Marchenko

Student,

*National Research University Belgorod State University,
Russia, Belgorod*

Currently, the requirements for the content and quality of professional activities of civil servants are constantly increasing. One of the professionally significant qualities of a civil servant is the culture of business communication.

Business communication is a kind of broader concept –communication. Business communication is a process in which there is an exchange of business information and work experience, involving the achievement of a certain result in joint work, the solution of a specific task or the implementation of a specific goal [Ошибка! Источник ссылки не найден., p. 17].

The work done by civil servants has such a subject of labor as information, which acts as a means for the managed and served citizens. In carrying out his official duties, a civil servant communicates with citizens, heads of government bodies, enterprises, institutions, etc. Research shows that the communication process takes 70-85% of the working time, that is, a civil servant achieves performance results through interaction with other people. Do not forget that a civil servant is a person who is the personification of power and speaks on its behalf. Therefore, the culture of communication plays a significant role in strengthening the authority of the authorities.

Business communication in the public service can be defined as a qualitative characteristic of an employee's personality, including a system of scientific and theoretical knowledge in the field of management, including special knowledge in the field of communication culture, the formation of the ability to carry out communication activities with representatives of all levels of government and people outside the sphere of management, in all the variety of forms of official communication based on respect for human dignity, general moral principles, and only the inherent rules of business etiquette and communication that regulate the external manifestations of relationships between people [Ошибка! Источник ссылки не найден., p. 32].

The effectiveness of the business communication process in the business sphere is determined by the knowledge and skills of the parties in the organization of interaction. Such knowledge is called communicative culture. The self-organization of the social system depends on the level of the communicative culture. Communicative influence makes it possible to optimize management in terms of the implementation of all managerial functions (planning, management, control), allows the subject of communication to establish psychological contact with opponents, prove, convince, make correct predictions about the behavior of opponents, achieve mutual understanding and direct their behavior to achieve the desired result. All this ensures the success of the management activities of civil servants.

Professional necessity forces employees to communicate with people who do not cause sympathy. Although such people cause the appearance of negative emotions, a professional should always be ready to interact with any person, regardless of personal sympathies.

Business communication of civil servants of the Belgorod region can be divided into external and internal.

Internal relations include business relations between: departments; managers; managers and subordinates; colleagues.

External relations include business relations with state authorities, local self-government bodies, with the media, with citizens, managers and employees of enterprises and organizations.

The norms of business communication are based on universal norms and rules of conduct, but in the course of professional activity, all these norms should be reflected in the normative legal act.

Business communication in the civil service in the Belgorod Region is regulated by the Code of Conduct of the State Civil Servant of the Belgorod Region of August 5, 2005 No. 579-R. According

to this code, a civil servant must show " ... respect and correctness in relation to the state, to all state and public institutions..." [Ошибка! Источник ссылки не найден., p. 1], as well as maintain the image of government structures, help strengthen their authority. It is not allowed to publicly express their political likes and dislikes, that is, it is necessary to maintain political neutrality.

The duty and duty of a civil servant towards all citizens is courtesy, correctness, attentiveness, tolerance and benevolence. These principles form the framework of business communication ethics. Knowledge of the principles of business communication allows a person to confidently navigate in any non-standard situations.

The information obtained during the performance of the duties of a civil servant must be protected and respected. A civil servant must show tolerance to people, regardless of their nationality, religion, political orientation; respect for the customs and traditions of the peoples of Russia, take into account the cultural and other characteristics of various ethnic, social groups and faiths [Ошибка! Источник ссылки не найден., p. 2].

Thus, we can conclude that business communication plays an important role in the exercise of the powers of a civil servant of the Belgorod region. It directly affects the performance of a civil servant. The success of business communication depends on the ability to find common ground and find joint ways to achieve goals.

References:

1. Code of Conduct of the State civil servant of the Belgorod Region (approved by the Governor of the Belgorod region from 05.08.2005 No. 579-r). - Access from the Internet. - legal system "ConsultantPlus".
2. Lavrinenko V.N. Psychology and ethics of business communication / V.N. Lavrinenko. - M.: UNITY-DANA 1997. - 279 p.
3. Panfilova A.P. Business communication in professional activity: textbook. manual / A.P. Panfilova. - St. Petersburg: Znanie, 2001. - 493 p.

RUBRIC

«PEDAGOGY»

THE ROLE OF SPORTS AND HEALTH TOURISM IN THE SYSTEM OF PHYSICAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN

Maria Alyokhina

Student,

Belgorod State National Research University,

Russia, Belgorod

Abstract. The article is devoted to the topical issues of the importance of tourism for the health of schoolchildren. The role of tourism in the system of physical education of schoolchildren is considered and its impact on the psychological and physical development of the child, the problems of teaching tourism in school are analyzed today.

Keywords: tourism, hiking, sports, physical education, school.

Physical education is a type of education, the specific content of which are learning movements, nurturing physical qualities, mastering special physical knowledge and forming a conscious need for physical activities

Tourism is an important part of physical education. Every year active tourism in Russia becomes more and more popular. Active tourism is a low-cost and highly effective technology of formation in a person of high spiritual and physical beginnings. Its popularity among many segments of the population is due to the huge recreational potential of the country's natural resources, the high health capacity and the need of a certain part of the population for some risk. Participation in hiking contributes to the development of such qualities as personal initiative and mutual revenue, perseverance, willpower and high discipline.

Here is a quote from the preface written by S.M. Mironov, President of the Russian Federation of Sports Tourism, to the book "Sports Tourism in the USSR and Russia": "Tourism is an amazing phenomenon of Russian culture and reality. Millions of Russians love to travel. Someone with family members and in comfortable conditions. Someone with friends and acquaintances in their native neighborhood for the next weekend"

Today, tourist clubs in Russia can be counted on the fingers. The Moscow Central Club is held at the expense of trade unions. The St. Petersburg club became a public company. In Yekaterinburg, the club exists in the status of municipal at the expense of the city budget. Few tourist clubs exist in universities on a public basis. By coordinating the work of the remaining tourist clubs, modern legislation in the field of physical culture and sports increasingly deprives tourists of the opportunity to receive state and municipal financial assistance. Maximum work and, accordingly, legislation is aimed at the creation of public organizations in the form of sports clubs, sports federations, i.e. organizations that themselves must find sponsors or work as commercial structures.

The system of tourist activities is quite traditional, but not deservedly forgotten form of extracurricular activities in school. School tourism is a powerful means of education.

School tourism refers to temporary departures of schoolchildren in a group, with parents or immediate relatives, individually in groups of adult tourists or their temporary residence in the families of foreigners. Departures are organized from a permanent residence for recreational, educational, sports or other purposes.

Hiking is an effective form of training for any kind of tourism. The effectiveness of hikes is difficult to overestimate: the knowledge, skills and skills of students are significantly enriched, their attitude to teaching is improved.

But without scientifically sound pedagogical guidance, the correct method of training and conducting hikes and travel tourism of schoolchildren at best turns out to be only a health walk.

At worst, tourism can become its opposite - into meaningless vagrancy, contributing to the emergence of negative traits in students. Tourist campaign should be as subordinated as possible to the idea of comprehensive personal development. This requires a well-thought-out system of influencing students, including moral, aesthetic, work education. The campaign should contribute to the deepening and expansion of the existing knowledge of the children, and on the other hand – to obtain new in the process of observations of various phenomena of nature. During hiking and travel, children develop a research approach to the surroundings.

In general, tourism very strongly educates children's independence. Self-reliance is an evolving quality. First, self-reliance manifests itself in a negative plane (incorrect performance of some actions from the point of view of security). Motive: "I know all this, and I can do, there is nothing to teach me." But when children face camping difficulties, when their skills are at odds with the results of their own activities (not a fire breaks out, damp in a tent, you have to cook food, you have to wash dishes), they are nervous, and in difficult situations require that the leader do it. And later they realize that it is necessary to learn to do the same things again, but as it should be.

Preparation for hikes makes you study medicine, the basics of life safety, geography, ecology, local studies, which positively affects the studies of children.

There is a development of children's personal qualities through the team, in each campaign or training a situation of success is created, a movement from simple to complex, an atmosphere of tolerance, mutual respect, mutual assistance and friendship is created.

Tourist trips have become an annual tradition in Russian schools. Last year, the participants of the tourist club "Beast" in Belgorod went on a two-week hike. This year we made a trip to the Krasnodar region, where in the field studied biology and geography, spent the night at waterfalls, climbed mountains and marveled at the beauty of rocks and gorges.

All the guys differ from each other characters, interests, inner world, but they have one thing in common - love to hikes, the desire to spend time in nature, carefully taking care of it and rejoicing in its beauty.

Any tourist trip requires good preparation. In schools, for example, children learn the important basics of survival: safety and nutrition in the field, first aid, orienteering, knitting. There are also practical classes in parks: students pull the crossing between trees, thus modeling the passages through reservoirs, collect tents, make stretchers from improvised means - dry branches.

When conducting hikes, trainings and other classes, we recommend taking into account the age and individual characteristics of the participants, their condition at any given time, adjust the load and provide assistance if necessary.

We plan physical education in the campaign in three directions:

1. Sanitation and hygiene.
2. Physical labor.
3. Physical exercises.

The task of sanitary and hygienic work is to instill a number of knowledge, skills and skills that provide disease prevention, providing necessary assistance in case of malaise, reasonable accounting of weather conditions day and night, keeping the parking lots clean, etc.

Physical labor in the campaign - it's mostly self-service work (harvesting firewood, cooking, tidying up inventory, etc.).

Physical and sports activities in the campaign should not take too long. When planning the physical education of students in the campaign, it is necessary to proceed from the data on the state of their health, to take into account the level of sanitary and hygiene culture, attitude to work. All this should be taken into account, both in preparation for the campaign, and during the campaign.

In addition, it is necessary to carefully think carefully in advance and work on the aesthetic development of children in the campaign. The main task here should be to teach children to see the beauty of nature, to understand it.

Regular tourism classes have a positive impact on the physical development of schoolchildren, their physical fitness, the functional state of many physical systems. They have a noticeable impact on improving the physical fitness of schoolchildren. The natural effect of motor qualities on physical development is physiological, conditioned and the most important factor of optimal flow of physiological functions of the body.

Improved functional state, showing in increasing blood volume, increasing the power of inhalation and exhalation, improving strength indicators, endurance of schoolchildren under the influence of even one-time multi-day hikes. Disposable multi-day hiking, cycling, and skiing trips in addition to the positive effect on the body have shown that different types of tourism affect different systems in different ways. Thus, on the increase of muscle strength of the upper shoulder girdle is more effectively influenced by ski trips, back muscles - hiking. The power of exhalation is more effectively improved in hiking, the mobility of nervous processes - in ski.

The well-being role of modern tourism as an effective form of outdoor activities is increasing, the recovery of the body dealing with the negative effects of industrial labor and production, educational and other activities, and in preventing the influence of adverse factors and conditions of modern life.

Thus, tourism as a means of physical education creates the most favorable conditions for children's health. In hiking get direct application studied in the lessons of physical education motor actions (overcoming obstacles, water barriers, climbing, walking, etc.), in a new way sound acquired in the lessons of geography, biology, astronomy knowledge. Tourism allows each participant to develop successfully in the team, brings up a creative, independent, active, responsible personality/

References:

1. Vekovtsov M.O. Sports and health tourism as a method of physical education and its importance in Russia. - M.: Logos, 2019. 80 s.
2. Sotin V.V., Diachenko AI. "Physical education and physical fitness of young people," Sat. It's all over the place. Scientific. Practical. Conf. "Physical culture and sport at the present stage: problems, searches, solutions." Tomsk, Russia. – 2020. S. 127-130.
3. Information tourist portal. Access mode: <http://www.infoturizm.info/>.
4. Treasurer S.N. Modern State of Sports Tourism in the Russian Federation / Internet magazine "SCIENCE." – 2019. – №1. - S. 21-25.
5. Konstantinov, Yu.S. Children's and Youth Tourism. - M.: FCDYTIC, 2019. 106 s.
6. Pavlov E.A., Belyakova I.V. Comparative performance of indicators of the development of youth tourism in the system of additional education and sports tourism / Service in Russia and abroad. – 2019. – № 3 (64). - S. 23-2.

DIFFICULTIES OF MANAGING STUDENTS 'COGNITIVE ACTIVITIES

Toktaubay Auyelkhan

Student,

National Kazakh pedagogical university

Kazakh National Pedagogical University named after Abay,

Kazakhstan, Almaty

Tazhibaev Talgat

PhD in Psychology, Senior Lecturer

Kazakh National Pedagogical University named after Abay,

Kazakhstan, Almaty

This article focuses on motivation as an integral part of students' cognitive activity, the accounting of which allows you to successfully manage this type of activity. The issue of management of students' cognitive activity has been actualized. Substantiate its importance in a dynamic world. Methods of defining the concepts of "cognitive activity", "management of cognitive activity" were analyzed. The structure of cognitive activity is revealed. The results of empirical research of educational and cognitive activity of students are given, its hierarchical structure is described.

Introduction. The new paradigm of education is clearly defined by the social order for the formation of a well-developed personality of the future specialist. The concept of development of pedagogical education in the Republic of Kazakhstan emphasizes the need to train future teachers who are able to go beyond the studied, non-standard thinking, self-development, continuous and deep self-education [1]. In this regard, the ability to quickly adapt to changing life situations, to acquire the necessary knowledge on their own, to develop skills to apply them in practice to solve various problems; independent critical thinking; It is important to have a clear understanding of where and how the knowledge gained can be applied. The interests, independence, consciousness and activity of students often depend on the nature of the organization of their activities. Depending on how well the knowledge that a teacher can acquire is structured and systematized, and how clear are the goals of the learner's research and mastery of the knowledge and skills system, the higher the level of knowledge, the better and stronger the skills will develop. Therefore, in a rapidly changing world, the issues of cognitive activity management are the most relevant. By managing cognitive activity, we understand the purposeful, systematic influence on the team of students or individual students as a subject of educational and cognitive activity based on an objective analysis of the results of this activity to achieve the goals of pedagogical training of the future specialist [2].

Main part.

Domestic and foreign scientists have extensive experience in addressing this issue. The works of Bepalko, Vygotsky, Galperin, Rubinstein, Talyzina, Tikhonov, Tsirkun, Yakunin are devoted to the management of educational and cognitive activities, where the idea that management is an important component of the didactic process. In terms of cognitive activity management, researchers share many similar views. Differences are usually inherent in the general management model of the education system and are related to the level of tolerance for other objects and processes in the environment. Thus, the works of Bepalko, Kulyutkin, Yakunin [3-5] tell about the process of interaction between teachers and students, aimed at creating conditions that ensure the achievement of educational goals of pedagogical management. For example, Bepalko writes about the management of cognitive activity as an impact on students, which consists of the acquisition of knowledge, skills and quality control of error correction. According to Konarzhevsky, the management of cognitive activity in the educational process is a purposeful activity aimed at its regulation and improvement [6]. In Verzunova's research, [7] the management of students' learning is considered as a process of active interaction between teacher and student, in which conditions are created to achieve educational goals, and the result of this interaction is progress in understanding the subject. It was found that the success of the cognitive activity of future professionals largely

depends on the mastery of cognitive methods by students. Conceptual differences in the layers of cognitive activity of students are a prerequisite for the scientific organization of the whole learning process and the transformation of individual subject assimilation not only in the process of interdisciplinary learning, but also in the development of students' metacognitive abilities [8, p.34]. Consideration of the management of students' cognitive activity required an analysis of the concept of "cognitive activity". Cognitive activity is an activity that takes place in the process of mastering the content of disciplines and the necessary methods and skills that the student learns [9, p.96], which, like any other, is characterized by a structure of activity like cognitive activity. Cognitive activity is the most common component of the system of action - motive, purpose, theme, tools, methods of activity, result. Bepalko gives a generalized representation of different ways of distinguishing the main structural elements of cognitive activity [10, p. 80]. According to him, the main structural elements of cognitive activity of students correspond to the general formula of activity: necessary methods and skills that the student learns [9, p. 96], which, like any other, is characterized by a structure of activity like cognitive activity. Cognitive activity is the most common component of the system of action - motive, purpose, theme, tools, methods of activity, result. Generalization of different ways of distribution of the basic structural elements of cognitive activity. Bepalko gives [10, p. 80]. According to him, the main structural elements of cognitive activity of students correspond to the general formula of activity:

$$A = OA + EA + TAC + CA,$$

Oriented actions (OA) - the main task is to understand the purpose of the action and choose the necessary methods and tools for its implementation;

Enforcement actions (EA) - their task is to turn the initial conditions, the initial information into the final result: to link it with certain quality indicators;

Control actions (TAC) - the ability to check the degree of achievement (or degree of difference) with the goal;

Corrective action (CA) is the elimination of the gap between the result and the goal.

The purpose of cognitive activity is to provide students with the subject content of knowledge and methods of action. Effective educational and cognitive activity is always purposeful, so students must develop not only learning motives, but also the ability to set learning goals independently, the desire to achieve them. When describing cognitive activity, when talking about learning motives, they mean a conscious invitation of the student to study, the desire to learn and master the methods of cognitive activity. The following is taken into account:

- The nature of the activities of students in the process of practical work (passive, unfair or honest, active performance of work; long, intensive work; interruptions, worries; attention during or only part of the lesson);

- striving to perform optional, non-evaluative tasks (taking notes while reading textbooks; making hypotheses; checking several hypotheses; repeating the task carefully; solving the practical or theoretical part of the work very carefully, trying to know what other methods of work are used, etc.);

- The nature of the mental activity that interests students (the process of self-determination of causal relationships, dependencies, patterns, etc., or copying the actions of the teacher; propensity to reproductive activity, preference);

- Selective selectivity of the stages of activity (formulation of the theoretical basis of the work, its practical part, conclusions, conclusions; the desire to create a work plan of the generation, to participate in the collective discussion of the results of work; to help others in the work process);

- approach to the task (full compliance with the requirements for writing reports, messages, etc.; partial implementation; careful or careless execution; attention to the analysis of typical errors, the desire to avoid and eliminate them);

- Motivation to study the subject, practical work, emotional growth (desire to solve problems independently, desire to solve them, the need for hypotheses, interest in the use of analogies, modeling, thinking experiments; satisfaction with the work done, knowledge gained, etc.);

- attitude to the completion of work;
- attitude of students to the help of teachers, their advice and assessment;
- quality of knowledge (volume, completeness, accuracy, awareness, strength of the mastered material, ability to solve problems, correct performance of tasks);
- the pace of involvement in learning activities (the speed of orientation and perception of future activities; the desire to plan their activities) [11].

It can be said that students who understand the reasons for the cognitive activity and the need for established knowledge will be active in learning. To increase the effectiveness of the management of cognitive activity, it is necessary to determine the nature of students' learning motivation. We conducted a comprehensive study to determine the nature of the relationship of students' learning motivation with cognitive activity in higher education. The study was conducted on the basis of KazNPU. First-year students of the Faculty of Pedagogy and Psychology of Abai State University (42 people in total) took part in the survey. We A.A. Rean and W.A. On the basis of Yakunin's questionnaire, we used a technique developed by Badmayeva, which included statements describing the reasons for the doctrine mentioned by Leontiev. These are communicative, professional, educational and cognitive, broad social motives, as well as motives for creative self-realization, avoidance of failure and prestige. The results of the diagnosis showed that the communicative motives of students are predominant (24%). They see the university period as an opportunity to communicate, make new acquaintances and expand their circle of friends. In the second place in terms of importance are the motives of prestige (21%), in the third place - the motives of creative self-knowledge (20%), the motives of further avoidance (17%), professional motives (9%), social (6%) and educational - Cognitive motives (4%). The desire of students to master the educational and cognitive activities is not predominant, which may be due to the indifference of students to the results of educational activities, their management, only the desire to obtain a diploma of higher education. The results of diagnostics using the method of "Stimulation of study in higher education" И. Ilyina confirms that the majority of students are motivated to graduate (42.6%). The desire to learn (40.4%) and mastering the profession do not play an important role in the structure of educational and professional motivation of students (17%), which is due to lack of time, "employment", "importance" of certain disciplines, etc. does not consider it necessary to prepare for the lesson on a regular basis.

Conclusion. The system of educational and cognitive activity of students in the process of vocational education reflects certain components and the relationship between them. Insufficient severity of learning motivation due to lack of awareness of possible coincidences and choices in the context of higher education can affect the nature of students' cognitive activity, as a high level of learning motivation determines the system of goals that stimulate students to acquire knowledge, active cognitive activity. As a result, students will be able to more effectively master the methods of activity that students have mastered on the basis of one or more disciplines, used both in the educational process and in solving problems in real life situations.

References:

1. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated December 27, 2019 № 988 on approval of the State Program for the Development of Education and Science in the Republic of Kazakhstan for 2020-2025.
2. Monitoring the quality of professional and pedagogical training of future teachers in pedagogical universities / L.C. Shkerina [and others]. - Krasnoyarsk: RIO GOU VPO KGPU them. B.P. Astafyeva, 2004. - 244 p.
3. Bepalko V.P. computer-based education and training. Pedagogy of the third millennium / Acting Bepalko. - M.: NGO Modek, 2002. - 351 p.
4. Kulyutkin Yu.H. modeling of pedagogical conditions / Yu.H. Kulyutkin. - M.: Pedagogy, 1981. - 120 p.

5. Yakunin V.A. learning as a management process. Psychological aspects / V.A. Yakunin. - L., 1988. - 156 p. ISSN 2307-7646 Bargu Bulletin. Series: Pedagogical Sciences. PSYCHOLOGICAL SCIENCES. PHILOLOGICAL SCIENCES
6. Konarzhevsky Yu.A. Management and School Management / Yu.A. Konarzhevsky. - М.: Ped. search, 2000. - 224 p.
7. Verzunova L.V. Pedagogical conditions of reflexive management of educational activity of college students: dissertation. ... cand. ped. Doctor of Science / L.V. Verzunova. - Belgorod, 2000. - 155 p.
8. Formation of students' learning activities / ed. с. Я. Laudis. - М.: Moscow Publishing House. at, 1989. - 240 p.
9. Щукина Г.И. The role of service in the educational process / G. and. Щукина. - М.: Enlightenment, 1986. - 144 p.
10. Bepalko C.N. components of pedagogical technology / C.N. Bepalko - М.: Pedagogy, 1989. - 192 p.
11. Kuzmin A.S. system of tasks in physics as a tool for managing the cognitive activity of secondary school students: dis. ... cand. ped. Doctor of Science / A.C. Kuzmin. - М., 2004. - 166 p.

RUBRIC

«POLITICAL SCIENCE»

THE INFLUENCE OF TELEVISION ON THE POLITICAL BEHAVIOR OF YOUTH IN MODERN RUSSIA

Nikita Kudrin

Student

*Belgorod State National Research University,
Russia, Belgorod*

Roman Bogachev

Scientific adviser,

*Docent at the Faculty of Foreign Languages of the Pedagogical Institute,
Belgorod State National Research University,
Russia, Belgorod*

Abstract. The text of the article presents the results of the analysis of the television impact effectiveness on the political behavior of young people in modern Russia. (on the example of Belgorod youth).

Keywords: political consciousness, television, mass media, information, information society, TV program.

Television currently is an integral part of the life of society including youth. It performs not only the function of familiarization, but also the function of broadcasting certain values, norms, attitudes and patterns of behavior. Today it is a significant element of young people's daily life - along with their other affairs and responsibilities requiring a certain amount of time: study, work, sleep, rest, and so on.

Young people come across various kinds of information from television every day. Most often, the submitted material has one position for understanding the existing problem, which leads to a stereotyped way of thinking among young people and a flat understanding of the political situation. The young man begins to doubt the correctness of his own thinking, skepticism arises in relation to his own ideas about the world that are replaced by the idea that is broadcast on the TV screen.

Forming the beliefs and behavioral patterns of a young person, television thereby determines the political consciousness of an individual. It raises the question of the significance and influence of television on urban political consciousness of urban, which is the most vulnerable to this kind of influence.

It is very important for young people to have their own political consciousness. Political and legal future of the country depends on it.

For a detailed study of the process of television influence on the political behavior of young people in modern Russia, an analysis was carried out among Belgorod youth by means of a questionnaire.

The questionnaire consists of 18 questions that helped to determine the social influence of television on the political behavior of youth in the city of Belgorod. A total of 100 people took part in the study, including 52 women and 48 men. The age of the respondents is limited to between 17 and 30 years old. Most of them are in the 19 to 20 age group.

First of all, within the framework of this study it was revealed what meaning young people put in the concept of "Television". For this, four concepts were presented on this topic, one of which

did not have a conceptual answer, and sounded "Difficult to answer." It gained an absolute minority (1%). The majority of young people believe that Television is "One of the mass media". This answer collected the majority of votes and received (77%) responses. The options "A set of devices for transmitting sound and images to the screen" and "This is a possible option that can brighten up the rest after a hard day's work" received the same number of votes (11%).

The next question for the respondents was "How often do you watch TV?" The majority of respondents (48%) chose the answer "I don't watch", (33%) young people answered "Once, twice a week", the answer "Every other day" scored (10%), (8%) answered "Every day" and less in total he got the answer "Two, three times a day" (1%). It should be noted from the above that almost half of today's youth do not watch television in usual amount.

Answering the question "What feelings do you have when watching news and talk show programs?", The majority of respondents (38%) chose the answer "Neutral", (24%) feel "Negative", (21 %) chose the answer "More likely negative than positive", (11%) chose "Difficult to answer", (5%) chose "More likely positive than negative" and (1%) "Positive".

To further understand the problem, we asked the following question, "Do you think that there is an imposition of opinions in domestic television?". The majority of respondents (62%) chose the answer "Yes", (28%) answered "More likely than no ", "Difficult to answer" was chosen by (8%) of respondents, the answers " No " and " More likely no than yes " scored (1%) each.

In conclusion, it should be noted that "Television" in the usual sense is becoming less popular among modern youth as a mass media. The influence of television is becoming less and less significant, young people tend not to trust this media because of the bias of the content provided and the one-sidedness of the information received. As a result, the influence of television on the political behavior of modern Russian youth will decrease every year.

But despite this, "Television" remains in the lead among the older generation, which shares the ideas of television programs with the younger generation.

RUBRIC**«PHILOLOGY»****SLIDE SHOWS AND LESSON DELIVERY IN DISTANCE LEARNING****Syrbay Kabdy**

*Student with a major in “Foreign languages: two foreign languages”,
L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Kazakhstan, Nur-Sultan*

Назгуль Нармухаметова

*Scientific supervisor,
L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Kazakhstan, Nur-Sultan*

Abstract. The research paper presents information on lesson delivery methods and handling of slide shows in distance learning. Both of the methods are regarded as modern approaches in the process of learning foreign languages. The aim of the research paper is to illustrate the significance of modern technologies and approaches in online learning. The article will be beneficial both for teachers and students in learning foreign languages on the basis of distance education.

Keywords: slides shows, modern technologies, lesson delivery, distance learning, flipped classroom, problem based learning, work-based learning

Introduction

As globalization has changed the economics, politics, worldwide business and others, the role of English has become global in making interactions with people around the world. Methods and approaches are being transformed year by year. The significance of study foreign languages has become one of the topical issues in our contemporary virtual learning. As English is recognized as the most influential and universal language in the world, the necessity to master methodology, innovative technologies, educational platforms, advanced programs in the language will improve year after year. It is widely known that modern technologies and approaches are effective tools in distance learning. Especially, demonstration of slide shows may be regarded as the most effective teaching devices and techniques in explaining rules, defining some issues related to the topic, introducing the theme, and so on. Most of the public speaking events become bright and colourful due to the use of slide shows, and this proves the fact that this appliance is implemented not only in educational purposes, but also in other fields, too. Lesson delivery consists of basic methods which can be supportive in teaching learners online.

Literature review. Distance learning as one of the important revelation in education has interested domestic and foreign specialists and due to their investigation become visible for all people of the world. Students' community will have received a great opportunity to access into the realm of learning sciences, languages, exploring modern techniques, and share opinions based on the themes of the materials under study. Slide shows were firstly implemented in 1987 by R. Gaskins and D. Austin, and they were basically purposed to be used in business sphere. Further the educators appreciated the innovation for successful study in the teaching process. It goes without saying that modern technologies are one of the indispensable parts of education, and implementation of various approaches will help to improve students' thinking and learning skills and abilities [1, 114].

Having analyzed mass implementation of the slide shows in educational areas we distinguished following advantages of slide shows and distance learning:

- Slide shows focus on specific details by making bright impression on the learners, and help teachers to attract the audience. In the process of the distance learning it is significant to draw the students' attention to the studied material;
- They create effective explanations by means of schemes, diagrams, associations and other illustrative images. In online learning the most of the learners perceive information in visual way, and in this case slide shows will help to design presented stuff;
- Usage of audio and video adds effectiveness during the lesson delivery;
- Growth of thinking ability of learners, while reviewing the presentation students memorize the content of the lesson, and share their thoughts and opinions with their teachers and peers;
- Opportunity to download and revise slide shows at any appropriate time[2, 44-45].

In the process of implementing slide shows in the classes it is possible to show individual approach to each learners. In addition, slide shows can be used not only in foreign language classes but also in all types of classes and school subjects. Nowadays teaching, conferencing, and are the forms of online events cannot do without presenting slide shows. The quality of demonstration slide shows are always developed and improved by specialists in the field of ICT technology [3, 3-4].

Advantages of slide shows may be proved by following characteristics:

- 1) Transition from traditional to creative mode of teaching is occurred often, and each slide requires creative ideas. While learning online students will be able to use modern technologies and send them to their tutors;
- 2) Opportunity to exchange experience and knowledge despite the distance and economic problems;
- 3) Improvement of the effectiveness of the learning process;
- 4) Interaction between teachers and students: oral and written [4, 5-7].

The significance of slide shows became valuable when students felt more confidence in expressing their thoughts to their teacher and peers. This means the utilization of slide shows in distance learning will motivate students for self-study, self-development.

It is very important to mention some effective teaching approaches, original methods. One of the approaches of lesson delivery method which is regarded as the most effective is called *flipped classroom*. This type of attitude is very interesting especially for learners, because the unique structure of the method is based on the change of homework and lectures. This unique approach will facilitate the teachers' works during online lessons. It is known that in distance learning there might be some technical problems related to internet connection and teachers often face with such kind of obstacles preventing them from qualified explanation of the material due to the lack of time. While changing the roles of tasks and lectures students will have more options to express their opinions during the lesson. In addition, while revising the lecture material at home, students will be get prepared to the lesson.

Lesson delivery method is modern term in teaching foreign language. In the process of online learning teachers should implement various tools in order to attract the learners and involve them into the lesson procedure.

The basic characteristics of lesson delivery are as following:

- The structure and content of the lesson is encouraged by learners;
- Comprehension of the content of the lesson by learners;
- The involvement of the students into learning process - 90 %;
- The learning pace may vary in accordance with the individual abilities, understanding and level of learners [5, 2-3].

Following types of approaches are the most creative methods of lesson delivery in distance learning: problem-based and work-based learning.

Problem-based learning is a new pedagogical approach which is widely used in distance learning, and it is one of the basic techniques in lesson delivery methods. This method is implemented in order to improve students' critical and cognitive thinking. In the process of solving issues students

will make use of their thinking, and after the obtained results become more knowledgeable and confident. In online learning it is possible to implement such tool, and while using problem-based learning students will cooperate with each other, while teachers make instructions how to work in small groups [6, 75-79]. Work-based learning is distinguished from problem-based approach by its unique structure, and is connected with the conducting experiments during the lesson. While sharing experiences both teachers and learners can make some useful notes and share lifelong lessons with each other.

Due to the effective pace of the lesson delivery learners will be able to understand the content of the lesson and their participation in online learning will be stable and productive.

The main objectives of lesson delivery based on problem-based learning are:

- Increase of motivation during the lesson;
- Improvement of skills and abilities;
- Collaborative learning;
- Self-improvement;
- Flexible knowledge which will be implemented in various purposes [7, 235-266].

The advantages of lesson delivery are closely related to the methods which it includes, and each approach has unique structure, main goals, basic objectives. However, all of the approaches which lesson delivery encompasses have one basic aim: to assist learners to successful study of foreign languages.

Distance learning helps both teachers and learners in solving any issues related to foreign language acquirement. While learning at home students will be able to join lesson of any country which means the wide opportunity for students.

According to the opinions of most scientists following results will be noticed after usage of lesson delivery in practice:

- Development of various skills: creative, critical, problem-solving and other beneficial abilities to improve their study;
- Improvement of analytical skills will be proceeded due to the effective work of lesson delivery both by teachers and students;
- Collobaration between teachers and peers. [8, 293-295].

Modern approaches and techniques as slide shows and lesson delivery tools will assist students to study foreign language in depth, and improve the level of comprehension.

In the process of learning different foreign languages students will improve their attitude and approach to the educational issues.

Conclusion

The growing tendency and requirements on teaching and learning foreign languages has brought new and sophisticated methods to the learning stratum. A computer literate teacher can turn a presentation into a fun way to engage students in educational activities. Moreover, the presentation can become a kind of lesson plan, its logical structure, can be used at any stage of the lesson or at any type of lesson, whether it be: learning new material or consolidation, knowledge control or homework, etc.

The slide shows allows the teacher to show creativity, individuality, avoid a formal approach to teaching lessons.

The use of color, graphics and animation, sound, modern video technology allows you to simulate the difference in the situation and environment, while developing the creative and cognitive abilities of students.

Slide shows help turn a lesson into an interactive action. Interactive learning is a special form of organizing the cognitive activity of students, allowing for the interaction of a teacher and a student and a computer, which has very specific and predictable goals. One of these goals is to create comfortable learning conditions, such that the student feels his success, his intellectual worth, which makes the learning process itself productive.

References:

1. Mahankova N.V. Implementing slide shows Power Point as one of the forms of the improvement of qualities in foreign language teaching. Moscow. 2011. 114 p.
2. Kostuchenko T.Ya. Information culture and electronic educational devices. 2010. №2 (42). 44- 45 pp.
3. Romanov K.M. Multimedia technologies as a tool of improving effectiveness of teaching in schools. Methodic of working with interactive tools. Saint-Petersburg .2011. 3-4 pp.
4. Malyshkina L.I. Usage of presentations, slide shows and films in teaching foreign language. Kirov. 2013. 5-7 pp.
5. Harsh O.K., Sadiq S.M. Role of lesson delivery, course design, teacher-student interaction: observations of adult distance education and traditional on campus education. Saudi Arabia. 2002. №2 (3). 2-3 pp.
6. Elaine H.G., Karen G. Problem based learning: an overview of its process and impact on learning. Singapore. 2016. 75-79 pp.
7. Silver S.H. Problem based learning: what and how do students learn? New Jersey. 2004. 235-266 pp.
8. Alzahrani A.A. The effect of learning delivery methods on student performance and perception. Saudi Arabia. 2019. 293-295 pp.

EXAMPLES OF LINGUISTIC MEANS OF DISCOURSE IN THE ENGLISH-LANGUAGE PRESS

Evgeny Bugrov

Student,

Belgorod State Research University,

Russia, Belgorod

It is difficult to imagine modern life without mass media (media) or mass media. Mass media differ in frequency, mass and sources of information. The mass media include various printed publications (newspapers, magazines, collections).

In Great Britain, as you know, there are two main types of national newspapers - quality (= Quality, Broadshets, Heavies) and popular (= Popular, Tabloids, Gutter Press). The "quality" newspaper group may include the following sources: The Independent, The Times, The Daily Telegraph, The Financial Times, The Guardian. Mass newspapers include The Sun, Daily Express, Daily Mail, Daily Mirror ", " Today ", " Daily Star ", " The Star ".

The journalistic style has a special place in the system of styles of the literary language. It is this style that has to interact with texts written in the framework of other styles. The role of journalism is to satisfy both the intellectual and emotional needs of the reader of today's audience. A characteristic feature of the journalistic style is a large volume of the vocabulary of the literary language: from technical and scientific terms to the words of everyday colloquial speech.

Today, so-called informal writing has become the dominant feature of many English-language newspapers and magazines. A modern publicist can afford to go beyond the literary language by adding jargon to his speech, i.e. words of reduced vocabulary. Simultaneously with the changes in the lexical component of the newspaper text, there is also a transformation of the syntactic structure, which tends to simplify. Complex, common sentences with several subordinate clauses are replaced in modern journalism by simpler syntactic constructions, which may be due to the influence of colloquial speech, for which complex syntax is not typical. In general, according to the observations of researchers, the newspaper text undergoes changes at all language levels.

general features of the newspaper language:

- nouns in the function of definition: "a picture-perfect family life" (ideal family life).
- the use of neologisms: "shrinkflation" (Shrinkflation), "Brexit" (Brexit).

omission of qualifiers, auxiliary verbs, articles: "Christopher Snowdon, head of lifestyle economics at the Institute of Economic Affairs, said ..." (Christopher Snowdon, - said the head of lifestyle economics at the Institute of Economic Affairs).

One of the favorite techniques of the British press can be considered abbreviations: "OPCC", "EU", "MPs", "UK-EU", "CJEU", "SNP". The analysis of nine articles demonstrated the presence of such grammatical phenomena as:

- difficult subject: "Meghan Markle's sister-in-law is said to have been doubting her boyfriend when she learned he was going clubbing with his friends instead of seeing her." that he's going to hang out with his friends instead of seeing her).

- hard addition: "Health bosses battling the obesity crisis, want kids to consume 20 per cent less sugar by 2020 "(Health leaders fighting the obesity crisis want children to consume 20 percent less sugar by 2020) [9];

- the infinitive in the predicate function: "Very little is actually about execution, because the execution's primary purpose is to represent the idea" (Actually, there is very little about execution, because the main purpose of execution is to represent the idea).

Our research suggests that English-language newspaper articles contain a large number of sentences written in direct speech: "According to the book's author Jessica Jayne: " Kate was further humiliated when a photo of William with two girls was published in tabloids " William with two girls ").

In addition, the words of political vocabulary are often used: "officials" (officials), "summit" (summit), "negotiations" (negotiations), "spokesman" (representative). It is impossible to imagine a British newspaper text without the use of passive verbs: "It's a series of copies and each copy is done by people other than myself, from the sculpture that precedes it in the chain." except myself, from the sculpture that precedes it in the chain)

The use of implicit linguistic means by the author pays great attention to the reader's perception of the text and the formation of ethnic stereotypes in this regard. The complex of language tools used in the main part of a newspaper article performs the following functions: pragmatic, informative and expressive. A special position among them is occupied by the pragmatic function, which is the most important in the modern newspaper and magazine complex. The pragmatic function affects the mind and emotions of the addressee-recipient of information.

In modern linguistic the literature presents different opinions on the definition of the concept of stereotype. First of all, the focus of researchers is on such a type of stereotype as ethnic.

In conclusion, we can say that the most common linguistic means influencing the formation of ethnic stereotypes and attitudes towards a particular country or nation are citation and use of vocabulary that carries a negative load. Quoting allows the author to give an indirect assessment of any events, while referring to the opinion of others. Together with the use of negatively colored vocabulary, irony and idiomatic expressions, citation firmly fixes one or another ethnic stereotype in the subconscious of the addressee.

BORROWED CLOTHING CATEGORIES IN THE NOVEL "THE IDIOT" BY FYODOR DOSTOEVSKY

Vladislava Chernova

Student,

Belgorod State Research University,

Russia, Belgorod

Chumak-Zhun Irina Ivanovna

Doctor of Philology, Professor of the Department of Russian Language and Russian Literature,

Belgorod State Research University,

Russia, Belgorod

Abstract. This article will discuss foreign language clothing categories and their functions in the novel "The Idiot" by F.M. Dostoevsky. For a more detailed consideration of the borrowed vocabulary, dictionaries were used.

Аннотация. В данной статье будут рассмотрены иноязычные номинации одежды и их функции в романе Ф.М. Достоевского «Идиот». Для более детального рассмотрения заимствованной лексики были использованы словари.

Keywords: semantic group, detail, clothing terms, foreign word, F.M. Dostoevsky.

Ключевые слова: семантическая группа, деталь, термины одежды, иностранное слово, Ф.М. Достоевский.

Fyodor Dostoevsky is a great Russian realist writer and psychologist, and his work is a mystery that many researchers have been trying to solve for several centuries. Of particular interest to scientists is the «great Pentateuch», which consists of five of the most significant works of the writer: "Crime and Punishment" (1866), "Idiot" (1868), "Demons" (1871-1872), "Teenager" (1875), "Brothers Karamazov" (1879-1880).

In this article, we will turn to the novel "The Idiot", which was written in the period from September 14, 1867 to January 29, 1869 abroad and was published in the magazine "Russian Bulletin" for 1868.

F.M. Dostoevsky is able to penetrate into the very depths of the mental state of his characters, which allows him to give a clear idea of the personality of each of them. But along with the description of emotions, an important role in revealing the characters characters is played by such elements as a portrait, everyday life, clothing categories, etc. In this article, we are particularly interested in the latter group, since each person's wardrobe is unique and is a bright means of self-expression. By continuous sampling, we identified the tokens that denote clothing or any of its elements. Of particular interest to us are the names of foreign-language clothing, as they allow us to trace the development of the language. The article presents the most striking and common of them.

At the beginning of the novel, we meet Prince Lev Nikolayevich Myshkin, who is returning from Switzerland to Russia after treating his illness. The author shows him dressed in all non-Russian clothes and completely unprepared for the weather conditions of this country. F.M. Dostoevsky makes it clear from the very beginning that Prince Myshkin is a stranger here and this motif will develop throughout the novel.

"He was wearing a rather wide and thick coat without sleeves and with a huge hood, just like the ones often used on the road, in winter, somewhere far abroad, in Switzerland, or, for example, in Northern Italy... On his feet were thick-soled shoes with shoes – everything is not Russian".

Hood-borrowed by the Russian language in the second third of the XVIII century. from the French. This word is used in the Russian language to this day, in the text it is used 2 times.

Shoes (German) – at the end of the 18th century. in Russia, the name of cloth, lined boots with hooks or buttons. This word is obsolete and is no longer used in modern speech. In the text, it occurs 10 times and is used only in the address of Prince Myshkin, is used with a negative assessment in this text, for example, in the conversations of the main character with Rogozhin or in an article by Keller, which was intended to expose the prince in an unfavorable light and force him to recognize the existence of the "son of Pavlishchev".

Next, the writer tells us about Parfen Semyonovich Rogozhin and his acquaintance with Nastasya Filippovna Barashkova. In this description, appearance plays a big role.

"I was then, Prince, in my father's third-year-old bekesh, running across the Nevsky, and she came out of the shop and got into the carriage. So I got burned out here. I meet Zalezhev, who is not a match for me, walks like a barber's clerk, and has a lorgnette in his eye, but we were different from our parents in greased boots and lenten cabbage soup".

Bekesha (Hungarian) – upper men's clothing, in the waist, with collections and a slit in the back, the front was finished with cords. It became fashionable in the 50s of the 19th century. The word is currently outdated, it is used 1 time in the text.

Lorgnette (French) – an aristocratic version of glasses with a handle, worn on a chain or on a string. The word is outdated and is currently out of active use, it occurs 3 times in the text.

This passage shows the direct opposition of the aristocratic stratum to the merchant stratum. Rogozhin, for lack of money, is wearing his father's bekesh, he is dressed like an ordinary Russian peasant and he is embarrassed in front of Nastasya Filippovna for his appearance.

"I'm short of stature, and dressed like a flunky and I stand, silent, on her eyes pyalyat, because ashamed, and he's all over fashion, lipstick, and curled, rosy-cheeked, halstuch of cellular and crumbles and scrapes, and even perhaps it is here instead I've been accepted!"

Tie (it. Halstuch letters. "neckerchief") - a tie in the form of a strip of fabric is still included in the wardrobe of a man, and is represented by headscarf, was in fashion in the 30s of the 19th century. This word in the text is used in a different form (tie), which conveys the sound of the last vowel of the German word.

In the context of our study, it is interesting to note how the characters personalities are contrasted in relation to clothing. Rogozhin wants to make the prince "his own" and rid him of foreign and alien elements (shoes, a cloak), as he was able to win the trust and sympathy of a man. It is necessary to pay attention to the word shtibletishki, which received a negative connotation in this context and emphasizes Rogozhin's unsatisfactory attitude to the appearance of the prince.

"Come to me, Prince. We these stabilisce-then you shoot will put you in gunu in the first coat; coat you will sew first, vest white, Ali whatever you want, money pockets full and will stuff... go to the Nastasya Filippovna!"

Vest (FR.) – in the 18th century vests appeared in Russia, and by the 30-th years of the 19th century they were no longer considered a foreign fashion. This word is currently used and occurs 6 times in the text.

Tailcoat (English, French) – an English cloth coat with cut-out floors in front and narrow long tails in the back. This word is outdated and is not used in modern speech, it is used quite often in the text – 11 times.

Special attention should be paid to the description of the appearance of Ivolgin Ardalion Alexandrovich.

"He was dressed in an old frock coat, almost with the elbows torn through; the linen was also greasy – - in a homely way".

Surtout (French surtout) - men's double-breasted clothing with long floors almost to the knees, in the waist, usually with a turn-down collar. The word is currently out of active use, it occurs frequently in the text – 18 times.

The author depicts General Ivolgin casually dressed and, further emphasizing his slovenliness, uses the form of the word "frock coat" with an ironic connotation. After Ivolgin was refused admission by many secular houses, the character's clothes became worn out and came to an unsightly appearance like its owner, General Ivolgin.

The transformation of Ardalion Alexandrovich to the arrival of Nastasya Filippovna is remarkable.

"He was in a tailcoat and a clean shirt-front; his moustache was waxed..."

A shirt front (French: *plastron de manège*) is a removable or sewn chest insert on a man's shirt or a woman's dress. The word active in the modern language is not used, it occurs 1 time in the text.

On the day of his arrival, Prince Myshkin goes to the reception to Nastasya Filippovna, without changing his wardrobe for lack of money and any things with him, since he arrived only with a bundle.

"Neither his muddy boots, nor his wide-brimmed hat, nor his sleeveless cloak, nor his embarrassed appearance made the slightest hesitation in her".

The hat is a loan. in the XVI century. from cf. - c. - German., in which *slappe* "a kind of soft hat". The word is used at the moment, in the text it occurs most often among the rest of the borrowed vocabulary-24 times.

This passage shows that Nastasya Filippovna's servants were used to seeing a motley group of people, often unsuitable for their mistress's social status, so the appearance of the prince did not confuse the servant.

F.M. Dostoevsky actively includes borrowed vocabulary in his novel. The most common words in the text are those from French, followed by those of German origin, and then words from other languages. The leading position of the French names emphasizes the tendency to gallomania characteristic of the 19th century, which is manifested both in the speech of the characters and in their clothing. In addition, such a detailed description of the wardrobe of each character helps us not only to determine his social status in society, but also contributes to the disclosure of the character's personality, shows its transformation throughout the novel.

References:

1. Andreeva R.P. Encyclopedia of fashion. - Saint-Petersburg: Litera, 1997. - 416 p.
2. Dostoevsky F.M. The Idiot. - Saint-Petersburg: Azbuka, 2020 – - 1120 p.
3. Epishkin N.I. Historical dictionary of gallicisms of the Russian language [Electronic resource]. – URL:<https://gufo.me/dict/gallicisms> (accessed: 26.03.2021).
4. Semenov A.V. Etymological dictionary of the Russian language [Electronic resource]. - URL: <https://semenov.academic.ru/?f=&t=&nt=0&p=0> (date of reference: 24.03.2021).
5. Ushakov D.N. Explanatory dictionary of the Russian language [Electronic resource]. - URL: <https://ushakovdictionary.ru/> (date of reference: 25.03.2021).
6. Shansky N.M. Etymological dictionary of the Russian language [Electronic resource]. - URL: <https://gufo.me/dict/shansky> (accessed: 22.03.2021).

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ МАҚАЛАЛАР

БӨЛІМ

«ТЕХНИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР»

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДА MOODLE ЖҮЙЕСІН ҚОЛДАНУ

Алдамжарова Жанагуль Абжамиевна

магистрант,

*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті,
Қазақстан, Қызылорда қаласы*

Досжанов Баянали Амантаевич

ғылыми жетекші, п.ғ.к., доцент,

*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті,
Қазақстан, Қызылорда қаласы*

Аңдатпа. Moodle – қашықтықтан оқытуға арналған реттелетін орта. Бұл қажетті плагиндерді дұрыс конфигурациялау және қосу арқылы иесі өзінің жеке міндеттерін шешуге және мүмкіндігінше тиімді оқытуды қамтамасыз етуге арналған жүйенің ерекше нұсқасын алады дегенді білдіреді. Moodle-ді қолдана отырып, мұғалім мәтіндер, көмекші файлдар, презентациялар, сауалнамалар және т.б. түрінде мазмұнмен толтыру арқылы курстар құра алады. Оқушылардың тапсырмаларды орындау нәтижелері бойынша мұғалім баға қойып, түсініктемелер бере алады. Осылайша, Moodle оқу материалын жасау орталығы және оқу процесіне қатысушылар арасындағы интерактивті өзара әрекеттесуді қамтамасыз ету болып табылады.

Кілт сөздер: қашықтықтан оқытуда moodle ортасын қолдану, инклюзивті білім беру.

Қазіргі оқушының дайындық деңгейіне қойылатын талаптар әрдайым белгілі бір пәнді игеруге бөлінген оқу сағаттарының тиісті санымен қамтамасыз етілмейді. Мұнда қашықтықтан білім беру технологиялары мұғалімге де, оқушыға да айтарлықтай көмек пен демеу бола алады.

Қашықтықтан білім беру технологиялары бұрыннан өмірімізге енгені рас. Олар жоғары және орта кәсіптік білім беру жүйесінде кеңінен қолданылады, орта білім беру (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) ұйымдарына білім беруде біртіндеп енгізіліп келеді.

Инклюзивті білім беруде қашықтықтан білім беру технологияларын қолдану жағынан әзірге мектептер артта келеді. Бұл, біріншіден, мұғалімдердің бұл технологияларды пайдалануға дайын еместігіне байланысты, екіншіден, ҚБТ әдістемелік базасы әзірленбеген (яғни пайдалануға болатын дайын материалдар жоқ), үшіншіден, оқушылар да инклюзивті білім беруде қашықтықтан білім беруді пайдалануға көшуге дайын емес, өйткені әркімнің өз бетінше жұмыс істеу дағдылары мен желіде жұмыс істеу дағдылары қалыптаспаған.

Алайда, жаңа буынның білім беру стандарттарында оқушылардың мета-сенімдерін қалыптастыру қажеттілігіне (әртүрлі пәндік салаларда сұранысқа ие жалпы дағдылар), оқушылардың өзіндік жұмысының үлесін арттыруға, олардың бағалау дербестігін қалыптастыруға ерекше назар аударылады. Мұндай жағдайларда мектеп білімінде инклюзивті білім берде қашықтықтан білім беру технологиясын кеңінен қолдану уақыт талабына айналады.

Соңғы жылдары компьютерлік технологияның қарқынды дамуы ойлау мен оқытудың шарттары мен тәсілдерін түбегейлі өзгертті. Компьютерді игеру және интернетті пайдалану қабілеті оқытудың маңызды элементтеріне айналды. Ашық білім беру жүйесінің негізі әмбебаптығы зияткерлік күштердің қажетті бастапқы қорымен және оларды бүкіл өмір жолында толықтыру қабілетімен тұлғаның қалыптасуын қамтамасыз ететін үздіксіз білім беру идеясын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Қазіргі қоғамның қажеттіліктерін, педагогика мен психологияның жаңа жетістіктерін, АКТ қолданудың артықшылықтарын біріктіреді. Сондықтан оқытудың бұл формасы оны өзгерту және жетілдіру мақсатында қолданыстағы білім беру кеңістігіне біріктірілуі керек. Оның мақсаты мен принциптері бар, олар қоғамның одан әрі дамуындағы міндеттерімен толығымен сәйкес келеді.

Мұғалім үшін іс-әрекеттің белгілі бір бірізділігін көздейтін зерттеу әдістері: сауалнама (дессортация тақырыбын таңдау кезінде оқушылардың мүдделерін анықтау); әңгімелесу және практикалық тапсырмаларды орындау барысында оқушының АКТ-мен жұмыс істей білу деңгейін анықтау; теориялық дәрістер мен практикалық тапсырмаларды жасау кезінде оқу материалын талдау және синтездеу. Білім алушылар үшін белгілі бір әрекеттер тізбегін қарастыратын зерттеу әдістері: негізгі және қайталама ақпаратты анықтау, синтездеу және талдау, бақылау тестілеуі, оқылған мәтін бойынша жеке жазбаша мәтін құру.

Moodle оқытуды басқару жүйесін құруға Лев Семенович Выготский, Джон Дьюи, Жан Пиажет, Эрнст фон Глазерфельд сияқты ғалымдардың көптеген еңбектерін жалпылау принциптері негіз болды. Осы ғылыми зерттеулердің арқасында білім беру және психология саласындағы конструктивизм, конструкционизм, әлеуметтік конструктивизм сияқты бағыттар дамыды. Осы бағыттардың әрқайсысының негізгі идеяларына тоқталайық.

Конструктивизм – кез келген оқытудың негізі-алынған ақпаратты бұрын алынған білімнің призмасы арқылы түсіндіру. Сіз оқыған, көрген, естіген, сезінген, бұрын жинақталған біліммен өзара әрекеттесетін және егер ол жауап тапса, оларды толықтырады және кеңейтеді.

Конструктивизм аясында, егер оқушы басқаларға бірдеңе жасаса, білімі мен тәжірибесін жеткізсе, оқыту әлдеқайда тиімді болады деп айтылады. Мысалы, сіз бұл тарауды бірнеше рет оқи аласыз және ертең ештеңе есте сақталмайды. Бірақ егер сіз жоғарыда айтылғандарды басқа адамға түсіндіруге тырыссаңыз, сіз материалды жақсы түсініп, есте сақтайсыз.

Әлеуметтік конструктивизм жоғарыда айтылғандарды топтардағы өзара әрекеттесу деңгейіне дейін кеңейтеді. Қатысушылар ортақ объектілер мен мағыналардың шағын мәдениетін бірлесіп жасайды, осылайша оған енеді.

Осы бағыттардың негізінде Martin Dougiamas (Moodle оқытуды басқару жүйесін әзірлеу жөніндегі идеолог және жоба жетекшісі) Moodle негізіне алынған 5 қағидатты тұжырымдап, оларды "әлеуметтік конструкционизм" деген жалпы атаумен біріктірді.

1. Нағыз оқу ортасында біз бәріміз бір уақытта әлеуетті мұғалімдер мен оқушылар болып табылады.

Бұл принципті жүзеге асыру үшін Moodle-де оқушыларға мазмұнды құруға қатысуға мүмкіндік беретін көптеген құралдар бар (форумдар, wiki, глоссарийлер, мәліметтер базасы, семинарлар, блогтар, жеке хабарламалар). Сонымен қатар, өте икемді рөл жүйесі оқушылардың құқықтар жүйесін мұғалімнің рөлімен толық біріктіруге дейін кеңейтуге мүмкіндік береді.

2. Біз басқа адамдарға бір нәрсе жасағанда немесе түсіндіруге тырысқанда жақсы үйренеміз.

Бұл принципті жүзеге асыру үшін келесі құралдар қолайлы:

- өз қызметінің нәтижелерін ұсыну және талқылау үшін кеңістік ұйымдастыруға мүмкіндік беретін форумдар мен блогтар;
- wiki, оның көмегімен құжаттармен ұжымдық жұмысты ұйымдастыруға болады;
- кез-келген құрылымдық жазбалармен жұмыс жасамас бұрын глоссарийлер идеясының кеңеюі болып табылатын мәліметтер базасы;
- оқушылардың жұмысын көп позициялы, көп критериялы бағалауды ұйымдастыруға мүмкіндік беретін семинарлар.

3. Оқуға біздің әріптестеріміздің қызметін бақылау үлкен үлес қосады.

4. Басқа адамдарды түсіну оларды жеке-жеке үйретуге мүмкіндік береді.

Осы қағиданы жүзеге асыру үшін Moodle-де көптеген коммуникативті құралдар (форумдар, чаттар, жеке хабарламалар, блогтар), сауалнамалар қолданылады.

5. Оқу ортасы икемді болуы керек, бұл оқу процесіне қатысушыларға оқу қажеттіліктерін жүзеге асырудың қарапайым құралын ұсынады.

Осы қағиданы ескере отырып, Moodle-дің барлық құралдары жүзеге асырылды: коммуникативті, оқу және әкімшілік. Интерфейс максималды қарапайымдылықпен жоғары функционалдылыққа қол жеткізуді ескере отырып жасалады және жетілдіріледі.

MOODLE жүйесінің құрылымдық ерекшеліктері:

Moodle – Modular Object сөзінің қысқаша формасы – Oriented Dynamic Learning Environment (модульдік объектіге бағытталған динамикалық оқыту ортасы). Moodle – бұл дәстүрлі қашықтықтан оқыту курстарын ұйымдастыруға қолайлы болса да, ең алдымен оқытушы мен білім алушының өзара әрекеттесуін ұйымдастыруға бағытталған оқытуды басқарудың еркін жүйесі.

Жүйенің негізгі ерекшеліктері:

- Жүйе қазіргі педагогиканың жетістіктерін ескере отырып, оқушылардың өзара әрекеттесуіне, пікірталастарға ерекше назар аудара отырып жасалған;

- оны қашықтықтан да, күндізгі оқу үшін де қолдануға болады;

- оның қарапайым және тиімді веб-интерфейсі бар;

- Дизайн модульдік құрылымға ие және оны өзгерту оңай.

Қосылатын тілдік пакеттер толық локализацияға қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Білім алушылар өз есептік жазбаларын өңдей алады, фотосуреттер қоса алады және көптеген жеке мәліметтер мен мәліметтерді өзгерте алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. А.М. Анисимов “Работа в системе дистанционного обучения MOODLE” Учебное пособие. Харьков — ХНАГХ-2009. 2. Андреев, А.В., Андреева С.В, Доценко И.Б. Практика электронного обучения с использованием Moodle.— Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008.
2. Википедия — о Moodle <http://ru.wikipedia.org/wiki/Moodl>.
3. Гайда М.Г. – электронное и дистанционное обучение//Мир педагогики и психологии: международный практический журнал. –2017–№7.
4. Шматко А.Д., Попова И.И. Использование системы дистанционного обучения Moodle при реализации образовательных программ //Материалы научно-методической конференции Северо-Западного института управления. - 2015. - № 1.
5. Moodle [Электронный ресурс] ; ВГУ. URL : <http://www.vsu.moodle.ru/>.

МӘТІННІҢ СТАТИСТИКАЛЫҚ ӨНДЕУІН ЖҮРГІЗУГЕ АРНАЛҒАН КОМПЬЮТЕРЛІК ҚҰРАЛ

Сертаева Мадина Кирановна

магистранты

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ

COMPUTER TOOL FOR CONDUCTING STATISTICAL PROCESSING TEXTS

Madina Sertayeva

Student of

L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Kazakhstan, Nur-Sultan

Кіріспе

Жиілік сөздіктері статистика кеңінен қамтылған сияқты әр түрлі тілдік мәселелерді: орыс тілі сөзжасамның динамикалық құралдарын анықтау және заманауи талдау, орфографиялық және графикалық мәселелерді жетілдіру, лексика туралы статистикалық ақпаратты ескеруге байланысты (комбинациялардың мүмкін сипаттамаларын ескеру қажет түрлері бойынша тілдік бірліктерде жүзеге асырылатын графемалар әріптер комбинациясы), практикалық транслитерация мен транскрипцияны қолдану, баспадағы автоматтандыру мәселелерін шешу, автоматты түрде оқу және әріптік мәтінді тану сияқты мәселелерді шешу үшін қолданылады [43].

Жиілік сөздігі екі бөлімнен тұрады:

- 1) жиілік тізімі - сөздерді жиіліктің кему ретімен анықтайды;
- 2) әріптік-жиіліктік тізім - сөздер алфавиттік тәртіпте [50].

Жиілік сөздіктері жоғары жиіліктегі және төмен жиілікті сөздерді бөліп көрсетеді, бұл сөздік қорының негізі мен перифериясын бөліп көрсетуге, пассивті және белсенді тілдік қорды ажыратуға, сонымен қатар лексиканың стилистикалық және жанрлық байланысын, оның әлеуметтік және жастық стратификациясын анықтауға мүмкіндік береді

Негізгі бөлім

Қазіргі тіл білімінде «корпус» ұғымы әр түрлі нысандарға байланысты. Неғұрлым нақты болу үшін сарапшылар мәтіндер корпусы сияқты терминді қолданады. Бұл мәтіндердің немесе мәтіннің бөліктерінің қай жерде екенін білдіреді. Мәтін - бұл лингвистикалық тұжырымдардың тәуелсіз тізбегі, мазмұны жағынан бір-бірімен байланысты, ал мәтіннің бір бөлігі берік мәтін фрагменті. Ауқымды мағынада мәтін корпусы- бұл проблемалық аймақтан деректерді іріктеудің белгілі бір ережелерін қалыптастырады, ол «деректер корпусының түрі, оның өлшем бірліктері мәтіндер немесе олардың айтарлықтай фрагменттері болып табылады [12, б.115]

Осылайша, табиғи тіл корпусы оған негізделген сипаттама соншалықты қарапайым тізім болып көрінетін, жинақталған бейне етіп береді [35, б. 13].

Орысша жиіліктегі сөздік жасау үшін алдымен қажетті мәтіндер корпусын жинадым.

Мәтіндерді таңдау көзі ретінде Александр Сергеевич Пушкиннің «Метель» шығармасын қолдандым.

Деректерді жүктеу және көрсету

Алдымен біз 1-суретте көрсетілгендей бағдарламалық ортасында өзімізге қажетті құжатты ашамыз. 1-суретте көрсетілгендей pushkin-metel.txt құжатымызды ашқан соң

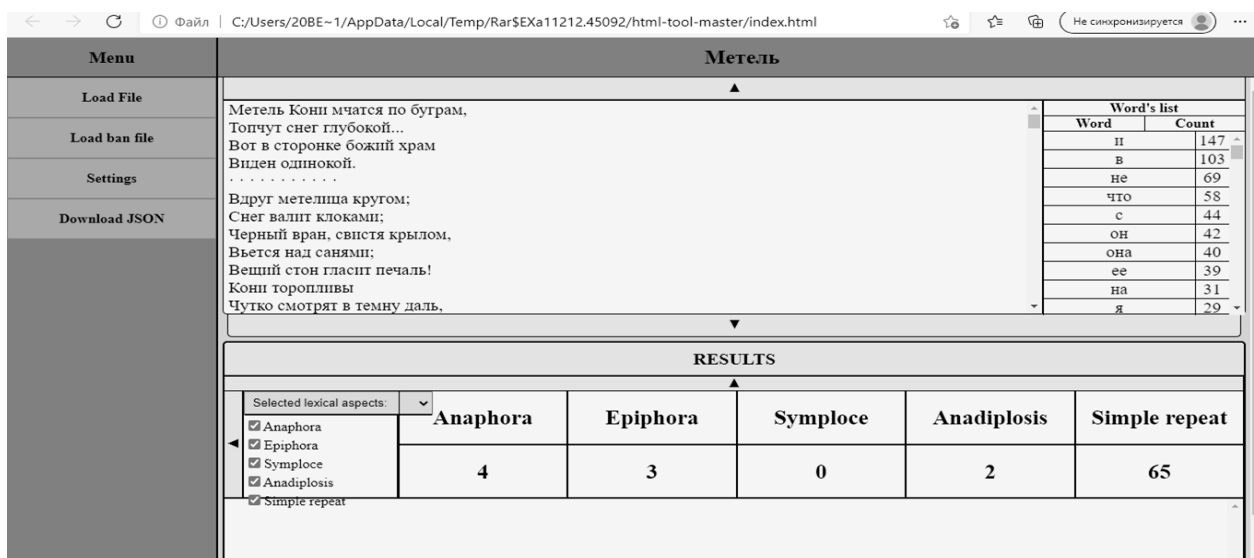
Load file батырмасын басамыз бізге ол берілген мәтінді ашып береді.

Сурет 1. Деректерді жүктеу ортасы

Мәтіннің құрылымын көрсету

Көріп отырғанымыздай 2-суретте біз Load File батырмасын басқан соң,бізге мәтінді шығарып береді.Содан соң RESULTS батырмасын басқанда мәтінде қанша анафора, эпифора, символдар, әрбір сөздің қайталануын көрсетеді

Сурет 2. Мәтіннің құрылымын көрсету

Қорытынды

Ғылыми жұмыс мәтіннің құрылымын анықтауға негізделген бағадарламаны жасауға арналған.

Мәтіндік корпустың негізгі міндеті - тілдің құрылымы және оның қызмет етуі туралы толық түсінік беру. Сонымен қатар,ол лингвистикалық құбылыстардың жиілігі туралы толық статистикалық ақпарат дайындауға көмектеседі. Корпустың көмегімен жеке сөздердің қолданылу ерекшелігі мен олардың көрсетілуі, сондай-ақ олардың әр түрлі тілдердегі ерекшеліктерін салыстыру үшін жұмыс істейді.

Ғылыми жұмыста мәтіндік корпусты қолдана отырып сөздің жиілігін анықтадық.

Корпусты құру принциптері әзірленетін шешу міндеттеріне тікелей байланысты. Корпустың негізгі түрлері: мамандандырылған корпус, жалпы корпус, салыстырмалы корпус,

параллельді корпус, педагогикалық корпус, оқулық корпусы, тарихи / диахронды корпус және монитор корпусы.

Жиілік сөздіктері дегеніміз - белгілі бір жазушының немесе шығарманың тілінде сөздерді, сөз формаларын немесе сөз тіркестерін қолдану туралы сандық мәліметтерді беретін сөздіктер, мұнда қолдану сипаты - белгілі бір сөздің мәтінде белгілі бір көлемде болуы. Жиілік сөздіктері лингвистикалық типология, тіл үйрету, статистикалық лексикография, әлеуметтік ғылымдар, тіл мен сөйлеу теориясы сияқты әртүрлі салаларда қолданылады. Осы типтегі сөздік статистикалық әдістерді қолдану нәтижелерінің бірі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику / А.Н. Баранов. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 358 с.
2. Дубовик А.Р. Автоматическое определение стилистической принадлежности текстов по их статистическим параметрам Санкт–Петербург 2017
3. Михайлов М.Н. Параллельные корпуса художественных текстов: дис. ... канд. филол. наук / М.Н. Михайлов. – University of Tampere: The School of Languages and Translation Studies, 2003. – 348 с.
4. Сальников А.А. Создание частотных словарей на базе корпусов текстов. Челябинск. 2018.
5. Фрумкина Р.М. Статистические методы изучения лексики / Р.М. Фрумкина. – М.: Наука, 1964. – 115 с.
6. Частотный словарь русского языка / под ред. Л.Н. Засориной. – М.: Изд-во «Русский язык», 1977. – 936 с.
7. Интернет Библиотека Алексея Комарова. – URL: <https://www.ilibrary.ru/text/1066/index.html>. – (қаралған уақыты: 12.04.2021).

БӨЛІМ

«ЭКОНОМИКА»

ДСҰ-НЫҢ ҚР ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ БӘСЕКЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІНЕ ӘСЕРІ

Турганбаева Газиза Бауыржанқызы

магистрант,
Университет Международного Бизнеса,
Казахстан, г. Алматы

Ермекбаева Динара Джасузаковна

научный руководитель,
PhD, доцент Университета Международного Бизнеса,
Казахстан, г. Алматы

Түйін. Мақалада авторлардың Қазақстанның Дүниежүзілік Сауда Ұйымына кіруі мен қатысуы мәселесіне қатысты ұстанымы сипатталған. Қазақстан жаһандық экономикада өзінің әлеуетіне сәйкес келетін позицияны алуға тырысады. ҚР тәуелсіздігіне 29 жыл толды. Осы мерзім ішінде республика белгілі бір жетістіктерге қол жеткізді, бұл тандалған бағыттың дұрыстығын айғақтайды. Осы кезеңде Қазақстан Дүниежүзілік Сауда Ұйымының мүшесі болды. Сонымен қатар, біз Қазақстанның сыртқы сауда және сауда саясаты мәселелері бойынша көптеген маңызды позицияларды қорғадық. Мақалада Қазақстанның ДСҰ-ға кіруінің салдары қарастырылған. Ұзақ мерзімді келешектегі жағымды және жағымсыз жақтары анықталды. ДСҰ-ға кіру жағдайында ұлттық экономиканың даму перспективаларына баға беріледі.

Аннотация. В статье изложена позиция авторов по вопросу присоединения и участия Казахстана во Всемирной торговой организации. Казахстан стремится занять в глобальной экономике положение, адекватное его потенциалу. За 29 лет независимости республика успела достичь определенных успехов, что свидетельствует о правильности выбранного курса. За данный промежуток было осуществлено членство Казахстана в Всемирной торговой организации. При этом, мы отстаивали многие важные позиции по вопросам внешней торговли и торговой политики Казахстана. В статье рассматриваются последствия вступления Казахстана в ВТО. Выявлены возможные положительные и отрицательные стороны в долгосрочной перспективе. Дана оценка о перспективах развития национальной экономики в условиях вступления ВТО.

Abstract. The article describes the position of the authors on the issue of accession and participation of Kazakhstan in the World Trade Organization. Kazakhstan seeks to occupy a position in the global economy that is adequate to its potential. For 29 years of independence, the republic has managed to achieve certain successes, which testifies to the correctness of the chosen course. During this period, Kazakhstan became a member of the World Trade Organization. At the same time, we have defended many important positions on the issues of foreign trade and trade policy of Kazakhstan. The article examines the consequences of Kazakhstan's accession to the WTO. Possible positive and negative sides in the long term are identified. An assessment of the prospects for the development of the national economy in the context of the WTO accession is given.

Кілт сөздер: Дүниежүзілік сауда ұйымы, бәсекеқабілеттілік, ұлттық экономика, халықаралық сауда, экспорт, импорт.

Ключевые слова: Всемирная торговая организация, конкурентоспособность; национальная экономика; международная торговля, экспорт, импорт.

Keywords: World Trade Organization, competitiveness; National economy; international trade, export, import.

Соңғы уақытта Қазақстан жаһандану бағытында белсенді дамып келеді – біз әлемнің көптеген мемлекеттерімен кең байланыс орната отырып, либералды экономикалық жүйені қалыптастыра отырып, ашық демократиялық қоғам құрып жатырмыз [1].

2015 жылғы 27 шілде Қазақстан үшін тарихи маңызды күн болды. Бұл күні Женева қаласында Елбасы Н.Ә.Назарбаев Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына кіруі туралы хаттамаға қол қойды. «Біз жаһандық коммуникацияның бір бөлігі болу бағытында жұмыс істеп жатырмыз. Осы мақсатта ірі нарықтарды байланыстыратын стратегиялық дәліздер қалыптасуда. Біздің инфрақұрылымдық жобалар отандық экономика мен халықаралық нарықтардың игілігі үшін бірегей әлеуетті ашуға мүмкіндік береді. Реформалардың тиімді жүзеге асырылуы – сапалы жаңа институционалды ортаны қалыптастыруға мүмкіндік береді» - деп атап өтті мемлекет басшысы [2-8].

Үш жыл өткен соң, Қазақстан ДСҰ мүшелерімен келіссөздер кезінде қабылдаған тарифтеу шарттары орындалатын болады, ЕАЭО аясында тарифті кейінгі унификациялаумен қоса баж салығының деңгейін үйлестіру туралы келіссөздердің жаңа кезеңі басталады.

Қазақстанның ДСҰ-ға кіруі отандық өндірушілер үшін үлкен мүмкіншіліктерді туғызды. Аталған оқиға ел экономикасы үшін өте маңызды екенін атап өту керек, өйткені Қазақстан Республикасының сыртқы сауда айналымының 90%-дан астамы ДСҰ-ға мүше елдермен өзара сауда жүргізуден тұрады. Бұл әсіресе экспортқа бағдарланған отандық кәсіпорындар үшін өте маңызды, өйткені халықаралық нарыққа шығу кезінде бұдан былай ешқандай кедергілер болмайды. Көптеген сарапшылар атап өткендей, елдің ДСҰ-ға мүше болуы халықаралық қоғамдастық үшін Қазақстан өркениетті, көпшілік мақұлдаған сауда ережелерін сақтайтындығын, сауда даулары туындаған жағдайда отандық компаниялар халықаралық механизмдер мен институттарды қолданатындығын көрсететін белгілі бір көрсеткіші болып табылады. Бұл ереже шетелдік және отандық инвестициялар көлемін ұлғайтудың маңызды көрсеткіші болып табылады, бұл өз кезегінде жаңа өндірістер мен жұмыс орындарын құруға мүмкіндік береді [5].

ДСҰ-ға кіру туралы келіссөздер барысында ауыл шаруашылығын қолдау шарттары мұқият келісілген болатын. Қазақстан ауыл шаруашылығын мемлекеттік қолдау шараларын ауыл шаруашылығының жалпы өнімінің 8,5% деңгейінде тікелей субсидия түрінде пайдалану құқығын қорғады. ДСҰ басқа елдердегі мүшелері үшін бұл шектеу әлдеқайда төмен екенін айта кету керек, осылайша Ресейде, Украинада, Қырғызстанда, Грузияда ауыл шаруашылығына субсидиялаудың ең көп мөлшері 5% құрайды. Сонымен бірге, ДСҰ ережелеріне сәйкес, ауылшаруашылық субсидияларының 8,5% екі рет берудің теориялық мүмкіндігі бар. Бірінші жағдайда, өнімге сілтеме жасамай, ауыл шаруашылығының жалпы өнімі құнының 8,5% -на тең мөлшерде (мысалы, су, жанар-жағармай материалдарына субсидиялар, арзан пайыздық мөлшерлемелер). Екінші жағдайда, нақты өнімге қатысты, бұл өнімнің жалпы құнының 8,5% -на тең сома (яғни бидай, ет, сүт жалпы өндірісінің 8,5%).

ДСҰ-ға кіру ауылшаруашылық импорттаушыларының мүмкіндіктерін арттырып, осы саладағы бәсекелестік деңгейін жоғарылатты, өйткені шарттардың бірі тауарлардың кейбір түрлеріне (қозы, жылқы еті, күріш, зәйтүн майы, шоколад және басқалар) импорттық кедендік баж салығын төмендету болды. Отандық кәсіпорындар нарықтағы бәсекелестікке дайын болуы тиіс және ДСҰ мүшелеріне берілген барлық мүмкіндіктерді пайдалана отырып, өз өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ұмтылуы тиіс. Сондай-ақ, еліміздегі автомобиль өнеркәсібінде туындайтын өзгерістері де аса маңызды болып табылады. Автокөлік өнеркәсібі – ел экономикасы үшін маңызды аспект. Қазақстан инвесторларға, сонымен қоса автокөлік бөлшек саудасы үшін де, жергілікті өндірісті кеңейту үшін де тартымды нарық болып табылады, өйткені ол жыл сайын өсудің үлкен әлеуетін сақтап келеді. Қазақстанның автокөлік өнеркәсібі – экономиканың қарқынды дамып келе жатқан салаларының бірі болып табылады. Елімізде 20-ға жуық автокөлік маркалары шығарылады – бұл жүк көліктері мен жеңіл автомобильдер, автобустар және т.б. Маңызды артықшылығы – отандық өндірушілер өз өнімдерін сапалы авто компоненттермен жабдықтай алатындығы болады [6; 7].

Алайда, Қазақстан ДСҰ-ға кіргеннен кейін автокөліктерге арналған кедендік төлемдер азая бастады. Қазақстанның ДСҰ-ға кіру кезінде Қазақстанға жаңа автокөліктер импортына салынатын кедендік баж мөлшерлемелері 27,9%-ға тең болды. ДСҰ-ға кіргеннен кейін бұл көрсеткіш бірнеше есеге төмендеп, 13,3%-ды құрады және жыл сайын 0,5–06%-ға төмендейтін болады. Бұл жағдай елдің автоөндіріс нарығына әсер ететіні сөзсіз. Сарапшылар Еуропа елдерінен пайдаланылған автокөліктер ағыны артып, сол арқылы автокөлік нарығында бәсекелестікті арттырады деп есептейді. Отандық автокөлік өндірушілері бәсекеге қабілеттілігін қолдау және нығайту бойынша жаңа және жетілдірілген әдістер қажет болған кезде қиын жағдайға ұшырайды. Үкімет отандық автоөндірушіні қорғау бойынша шаралар кешенін әзірлеуде. Автокөлік саласын қолдау мақсатында салықтық жеңілдіктер қосылып, ескі көліктердің әкелінуіне жол бермейтін басқа да шектеу шаралары қарастырылатын болады [8].

Бұл шаралар кешені отандық автокөлік өндірушілеріне келешекте дамуына және импорттаушылармен бәсеке қабілеттілігін бақылауға мүмкіндік береді. Мемлекет басшысы атап өткендей, келіссөздер барысында ел үшін маңызды экономикалық мәселелер бойынша ұстанымдар келісілді. Бұл «қазақстандық қамту» және қаржылық қызметтер мен телекоммуникация нарығының мәселелері болып табылды. ДСҰ-ға кіру отандық кәсіпорындарға көмек көрсетуден бас тартқызбайды, дегенмен мемлекеттік қолдау шаралары халықаралық ережелерге сәйкес келетін болады. Маңызды артықшылығы болып Қазақстанда өндірушілерді қолдау жөніндегі қорғаныс шаралары бірнеше жылға ұзартылу фактісі болып табылады. Республика экономикасының бәсекеге қабілеттілігі төмен салалары үшін мемлекеттік қолдау көрсетілетін болады. Бес жылға тең демеуқаржы кезеңі ауыл шаруашылығына немесе машина жасауға өз позицияларын жақсартып, бәсекеге қабілетті болуға мүмкіндік береді [9-12].

Дегенмен, бірқатар ғалым экономисттер арасында Дүниежүзілік сауда ұйымын кіруден туындайтын оңтайлы әсерлері жөнінде сын пікірлер атылууда. Атап айтсақ:

Біріншіден, «ұлттық кәсіпорындардың арзан қажетті шикізатқа және қосалқы бөлшектерге, ал қазақстан халқы арзан тауарлар мен қызметтерге қол жеткізеді. Бұл халықтың тұрмысын жоғарлатады». Бұл иллюзия. Дүниежүзілік сауда ұйымына кірмей тұрып Қазақстан Республикасына арзан қосалқы бөлшектердің кіруіне және шикізат импортына ешқандай кедергі болмаған. Барлығы серіктеске және өнім өндірілетін елге, сонымен қатар, тауар сапасына байланысты. Шынайы шектеулер алдыңғы қатарлы технологияларға бар. Алайда ДСҰ кіру алдыңғы қатарлы технологиялардың келуіне ешқандай кепілдік бермейді. Қандай мемлекет, немесе трансұлттық корпорация жоғары технологияларды бізге бере отырып өзіне болашақта бәсекелесті туғызады. Дамыған елдер де, трансұлттық корпорациялар да бұл жағдайдың болуына қызығушылық танытпайды [13].

Екіншіден, «ДСҰ Қазақстан Республикасының экспорттық тауарларына әлемдік нарықтарға еркін қол жетемділік береді». Бұл да иллюзия. Қазіргі таңда қазақстандық экспортқа қойылатын ешқандай шектеулер жоқ. Ең алдымен, Төлем балансының мәліметтері бойынша экспорттың басым бөлігі шикізаттық тауарларға келеді екен. Кедендік статистика мәліметтері бойынша 2019 жылы экспорттың басым бөлігін минералдық өнімдер құрады. Минералды өнімнің ішінде үлкен үлесті отын-энергетикалық өнімдер құрайды. Отын энергетикалық өнімнің үлесіне қазақстандық экспорттың 61% келеді екен. Сонымен қатар металл және металдан жасалған бұйымдағы 16,7% келеді екен. Дайын өнімдердің пайыздық үлесі өте аз [14].

Және үшіншіден, «ДСҰ қазақстандық экспортерларды сыртқы нарықта қорғауға мүмкіндік береді». Бұл да қазақстандық экспортқа қарсы антидемпингтік саясатты қозғайтын иллюзиялық пікір деп санаймыз. Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі мерзімінде отандық өндірушілерге қатысты антидемпингтік саясат көп өолданған жоқ. Олар негізінен шектеулі экспортқа шығарылатын тауарларды ғана қамтыды. Оларға болат пен алюминийдің оксиді кіреді. Бастысы, сол ДСҰ мүше болу біздің экспортерларды антидемпингтік іс-шаралардан қорғамайды. Оған дәлел, АҚШ антидемпингтік саясатты Қазақстан мен қоса, ДСҰ мүше елдерге де қолданды. Мысалы, ЕО, Бразилия, Жапония және т.б. АҚШ антидемпингтік саясатты қолдануы американдық нарыққа келіп жатқан арзан импорттық болатты шектеу және әділетсіз бәсекені тоқтату болып табылды. Тізімді ары

қарай жалғастыра беруге болады. Алайда ДСҰ қосылудан туындайтын шынайы ақиқатты да ескеруіміз қажет [15].

Келесі біздің жасайтын амалымыз, Дүние жүзілік сауда ұйымына кіргеннен кейін, сыртқы сауда көрсеткіштері бойынша өзгерістерді талқылап көрейік. Біз өзіміздің талдауымызда 2014-2019 жылдар бойынша мәліметтерді қарастырдық (кесте 1). Кестеге сәйкес сыртқы сауда айналымы 2014 жылы ең жоғары мәнге ие болған екен және 120,8 млрд. АҚШ долларын құраған екен. 2014 жылы экспорт және импорт жоғары көрсеткіштерге ие болып отыр. Соның ішінде сыртқы сауданың негізгі бөлігі сәйкесінше Европа, ТМД, Азия елдеріне тиесілі болған екен. Европа елдерінің ішінде сауданың басым бөлігі Европалық Одақ елдеріне келеді. ТМД елдерінің ішінде Ресей мемлекетін атап кету керек. Біздің негізгі саудасаттық серіктесіміз Ресей Федерациясы болып табылады. Ресей Федерациясына 2014 жылы 25 млрд. АҚШ доллары шамасында сауда айналымы келіп түскен екен. Азия елдерінің ішінде 2014 жылы сыртқы сауданың негізгі бөлігі Қытай Халық Республикасына (бұдан былай - ҚХР) келген екен. ҚХР 2014 жылы шамамен 18 млрд. АҚШ долларындай сауда саттық келген екен. Енді жылдар арасында сыртқы сауда көрсеткіштерін талдап көрейік. 2014-2019 жылдарды талдай отырып сыртқы сауда көрсеткіштері 2014-2016 жылдар аралығында төмендегенін байқаймыз. 2014 жыл сыртқы сауда айналымы 120,8 млрд. АҚШ долларын құраса, 2016 жылы ол не бары 62,1 млрд АҚШ долларын құрады. Біздің пікірімізше сауда саттықтың төмендеуі әлемдік нарықта мұнай және газ бағасының тұрақсыздығымен байланыстыруға болады. Мәселен, 2014 жылы отын-энергетикалық тауарлар бүкіл экспортқа шығарылатын тауарлардың 80% пайызын құрады. Дегенмен, біздің пікірімізше Дүниежүзілік сауда ұйымына Қазақстанның кіруі, уақыт өте өзінің оңтайлы әсерін тигізе бастады. 2016-2019 жылдар аралығында сыртқы сауда көрсеткіштері өсе бастады. Мәселен, 2019 жылы сыртқы сауда айналымы 97,8 млрд. АҚШ долларын құрады. Яғни, 2016 жылмен салыстырғанда 57,4% өсті.

Кесте 1.

Қазақстан Республикасының 2014-2019 жж. сыртқы сауда бойынша көрсеткіштер

Көрсеткіштер	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Экспорт, мың АҚШ долл.	79 459 858,0	45955776,5	36 736 906,5	48 503260,1	61 111 221,4	58 065 588,7
Импорт, мың АҚШ долл.	41 295 479,9	30567754,3	25 376 744,5	29 599 628,5	33 658 519,4	39 709 305,9
Сыртқы сауда айналымы, мың АҚШ долл.	120755337,9	76523530,8	62 113 651,0	78 102 888,6	94 769 740,8	97 774 894,6
Соның ішінде сыртқы сауда айналымы:						
СНГ, мың АҚШ долл.	28 599 545,9	20 970 333,2	17 691 221,0	22 430 850,5	25 602 226,8	27 374 260,5
Европа, мың АҚШ долл.	58 170069,2	34 215 009,9	27 034 681,2	33 364 725,2	40 846 222,2	34 483 612,2
Азия, мың АҚШ долл.	29 664 934,1	18 234 982,0	14 482 151,1	19 570 983,3	24 872 214,5	32 106 948,1
Америка, мың АҚШ долл.	3 886 092,0	2 811 636,9	2 617 341,0	2 352 286,9	2 826 033,3	3 239 773,7
Африка, мың АҚШ долл.	335 889,7	215 574,8	249 618,0	353 684,8	583 130,2	491 835,7
Австралия и Океания, мың АҚШ долл.	98 807,0	75 993,9	38 638,7	30 357,8	39 913,8	78 464,4

Ескерту: Кесте [16-20] мәліметтер негізінде жасалған.

Қорытындылай келе, Қазақстанның Дүниежүзілік Сауда Ұйымына кіруінің барлық ықтимал салдарын терең талдау қажет. Бұған Ресейде жасалып келгендей ғалымдар мен мамандарды тарту керек, халықты ДСҰ-дағы келіссөздер барысы мен нәтижелері туралы, туындауы мүмкін мәселелер туралы хабардар ету керек. ДСҰ ережелері әрқайсымызға: тұтынушы мен өндірушіге, экспорттаушы және импорттаушыға тікелей әсер етеді.

Жалпы, ДСҰ мүшелігі отандық кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігінің артуына және халықтың өмір сүру сапасының артуына әкеледі деп болжауға болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Что ждет казахстанский автопром после вступления страны в ВТО // Медиа портал «Gazeta.kz» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – URL: <http://www.inform.kz/rus/partners/item/30022>
2. Аскарров Т. 20 лет на пути в ВТО: все только начинается? // CentralAsiaMonitor [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – URL: <http://camonitor.com/16877-20-let-na-puti-v-vto-vse-tolko-nachinaetsya.html>
3. Камшибаев Р.А., Заманбеков Ш.З., Заманбеков Д.Ш. Членство Казахстана в ВТО и ЕАЭС — важный фактор повышения эффективности использования его стратегического потенциала и конкурентоспособности // Вестник университета Туран. 2016. № 2 (70). С. 9–17.
4. Ошакбаев Р. Членство Казахстана в ВТО – важный сигнал для зарубежных инвесторов // Национальная палата предпринимателей РК «Атамекен» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – URL: <http://palata.kz/ru/articles/18803-chlenstvo-kazahstana-v-vto-vazhnyj-signal-dlya-zarubezhnyh-investorov>
5. Новости – Казахстан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – URL: <http://newskaz.ru/economy/0150714/9141129.html#ixzz3iWqSjIeh>
6. Елдес Д. Зачем Казахстану такой ЕАЭС?! [Электронный ресурс] // Qazaq uni. 2020. 21 мая. URL: <https://qazaquni.kz/2020/05/21/146944.html> (дата обращения: 23.03.2021).
7. Мигранян А.А. Казахстан в ЕАЭС: торгово-экономические эффекты // Вестник Института экономики Российской академии наук. 2019. № 4. С. 134–153.
8. Додонов В.Ю. Основные факторы интеграционной динамики ЕЭП// Евразийский экономический союз: от идеи к реализации (к 20-летию выступления Президента РК Н.А.Назарбаева в МГУ им. М.В. Ломоносова) / под общ. ред. Б.К. Султанова. Алматы : КИСИ при Президенте РК, 2018.
9. Об итогах взаимной торговли товарами Евразийского экономического союза. Январь — декабрь 2019 г. Аналитический обзор [Электронный ресурс] // Евразийская экономическая комиссия. URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/tradestat/analytics/Documents/2020/Analytics_I_201912_180.pdf (дата обращения: 24.03.2021).
10. Расширение перечня изъятий Казахстана в рамках ВТО [Электронный ресурс] // Национальная палата предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен». URL: <https://atameken.kz/ru/news/34346-rasshirenie-perechnya-iz-yatij-kazahstana-v-ramkah-vto1> (дата обращения: 24.03.2021).
11. Тайбекулы А. ЕАЭС: взаимная торговля без изменений? [Электронный ресурс] // Капитал, 01.04.2020. URL: <https://kapital.kz/economic/85740/yeaes-vzaimnaya-torgovlya-bez-izmeneniy.html> (дата обращения: 02.04.2021).
12. Тун В., Уржумцева Т.Б. Анализ внешней торговли и ее экономическое влияние на страны Центральной Азии // Евразийская интеграция: экономика, право, политика. 2019. № 4. С. 62–67.
13. Хусаинов Б.Д., Бахытжанова Ж.М. Казахстан и ВТО: стереотипы и реальность// Экономика: стратегия и практика. 2008. №1.

14. Лаумулин М.Т. Проблемы и противоречия внутри ЕАЭС (на примере Казахстана и Беларуси) [Электронный ресурс] // Международный научный комплекс «Астана». URL: <https://isca.kz/ru/analytics-ru/2244> (датаобращения: 01.04.2021).
15. Mukhamediyev V.M., Temerbulatova Zh.S., Pyashova G.K. The Effect of Eurasian Economic Union on Trade of Kazakhstan: Impact Evaluation Using the Synthetic Control Method // Экономика: стратегия и практика. 2020. № 2. С. 55–64.
16. Внешняя торговля Республики Казахстан за 2011–2019 гг. / Статистический сборник (на казах.и рус. яз.). Агентство Республики Казахстан по статистике. 176 с.

ҚАЗҰУ- БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ БАСТЫ ТҮЛҒА

Аманова Жайнагуль Амановна

мамандығының студенті,
Әл -Фараби атындағы ҚазҰУ,
Экономика және Бизнес жоғары мектебі,
Қазақстан, Алматы

Оразымбетова Акмарал Шыныбекқызы

ғылыми жетекші,
кафедрасының аға оқытушы,
Әл -Фараби атындағы ҚазҰУ,
Қазақстан, Алматы

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті — Қазақстандағы жетекші жоғары оқу орны.

Университет 1934 жылы 15 Қаңтарда биология және физика-математика факультеттерінің құрамында ашылды. 1934 жылы университетке С.М. Киров есімі берілді. ҚазҰУ 14 факультеттен, колледжден, біліктілікті арттыру институтынан, 7 ғылыми-зерттеу институтынан, 67 мамандық бойынша докторлық диссертацияларды қорғау бойынша 25 мамандандырылған диссертациялық кеңестерден тұрады, университетте 20 мыңнан астам студенттер, магистранттар мен докторанттар білім алууда.

Ғылыми инфрақұрылымға 11 орталық кіреді.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-Қазақстан жоғары оқу орындарының Бас рейтингісінің көшбасшысы, ел тарихында тұңғыш рет "сапа саласындағы жетістіктері үшін" Қазақстан Республикасы Президенті сыйлығының лауреаты, Өнім және қызмет көрсету сапасы саласындағы жетістіктері үшін Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы сыйлығының дипломанты.

Жетекші қазақстандық университет «Үздік дамып келе жатқан исламдық қаржыландыру бойынша білім беру провайдері» («Исламдық қаржыландыру саласындағы үздік дамып келе жатқан білім беру қызметтерін жеткізуші») номинациясы бойынша үздік атанды.

Салтанат Исламабад қаласында (Пәкістан) өтті.

ҚазҰУ QS World University Rankings 2019/20 рейтингінде 165-орынға ие болды , бұл оны Қазақстанның үздік университеті етті.

ҚазҰУ Еуропа мен Орталық Азияның дамушы елдері университеттерінің рейтингісінде 18-ші орынға ие болды.

Университет келесі халықаралық ұйымдардың мүшесі болып табылады:

Халықаралық университеттер қауымдастығы, Еуропалық инженерлік білім беру қоғамы, техникалық тәжірибе алмасу үшін халықаралық студенттер алмасу қауымдастығы және халықаралық академиялық рейтинг және озық тәжірибе обсерваториясы.

Ол Орталық Азия университеттерінің арасында бірінші болып БҰҰ-ның "Академиялық ықпал ету" (Unai) бағдарламасына қосылды және БҰҰ-ның халықаралық тұрғыда танылған 10 қағидатын қолдауға бағытталған Тұрақтылық жөніндегі UNA1 жаһандық орталығына айналды.

Ұлы ойшыл Әл-Фарабидің 1150 жылдығын мерекелеу жылында Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың мақұлдауымен және Қазақстан Республикасының Президенті Қ.-ж. Тоқаевтың қолдауымен ғылыми-технологиялық алқап құру жөніндегі жоба іске қосылды.

Әл-Фараби ҚазҰУ базасында ат-технопаркi, инновациялық және биомедициналық кластерлер, зертханалар, тәжірибелi кәсiпорындар мен конструкторлық бюролар 85 гектардан астам аумақта орналасатын болады. ЮНЕСКО, ИСЕСКО және ИҚҰ қолдайтын Әл-Фараби ғылыми-техникалық алқабының жобасы ғалымдар мен кәсiпкерлердi бiрiктiретiн бiрегей ортасы бар бiрыңғай кеңiстiк ретiнде ғылыми жетiстiктердi коммерцияландыруға бағытталған ғылымды басқарудың жаңа әдiсiнiң үлгiсi болады.

Университет жоғары бiлiктi мамандарды даярлауға, әлемдiк бiлiм беру кеңiстiгiне одан әрi ықпалдасуға, iргелi және қолданбалы зерттеулердi дамытуға, оларды өндiрiске енгiзуге бағытталған орасан зор бiлiм беру, ғылыми, рухани-тәрбиелiк, инновациялық және өндiрiстiк әлеуетке ие.

ДЛЯ ЗАМЕТОК

ДЛЯ ЗАМЕТОК

Электронный научный журнал

СТУДЕНЧЕСКИЙ ФОРУМ

№ 17 (153)
Май 2021 г.

Часть 3

В авторской редакции

Свидетельство о регистрации СМИ: ЭЛ № ФС 77 – 66232 от 01.07.2016

Издательство «МЦНО»
123098, г. Москва, ул. Маршала Василевского, дом 5, корпус 1, к. 74

E-mail: studjournal@nauchforum.ru

16+

